

Nr 241.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.; given Stockholms slott den 24 april 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24 april 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, ROSANDER, EWERLÖF.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter *förslag till bemyndigande att försälja viss kronan tillhörig fast egendom, m. m.* och anför därvid följande:

1939 års lagtima riksdag har i skrivelse nr 198 framhållit behovet av enhetligare normer beträffande avyttringen av statens jordegendom utan inhämtande i varje särskilt fall av riksdagens medgivande. Vad särskilt anginge de fyra kommunikationsverken fann riksdagen önskvärt, att hithörande nor-

Bihang till riksdagens protokoll 1942. 1 saml. Nr 241.

mer, på samma gång som de gjordes mera enhetliga, avfattades så att tidsenliga, mera affärsrättsliga synpunkter kunde tillgodoses, utan att dock riksdagens grundlagsenligt fastställda rättigheter åsidosattes.

Genom beslut den 12 maj 1939 har Kungl. Maj:t anbefallt generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen att med beaktande av vad riksdagen i nämnda skrivelse anfört i samråd uppgöra och till Kungl. Maj:t inkomma med utredning och förslag i det av riksdagen berörda ämnet.

I gemensam skrivelse den 28 januari 1941 ha styrelserna för kommunikationsverken inkommit med den anbefallda utredningen i ämnet. I anledning av riksdagens skrivelse har vidare domänstyrelsen i skrivelse den 30 september 1940 efter verkställd utredning framlagt styrelsens synpunkter beträffande formerna för försäljning av under styrelsens förvaltning ställda fastigheter.

Genom beslut den 14 mars 1941 har Kungl. Maj:t, med överlämnande av de utredningar i ämnet som sålunda verkställts, anbefallt statskontoret att avgiva utlåtande rörande de föreslagna huvudgrunderna för försäljning av fast egendom ställd under affärsverkens förvaltning samt att utarbeta förslag till bestämmelser rörande försäljning av annan fast kronoegendom.

I särskilda skrivelser den 11 september 1941 har statskontoret dels avgivit utlåtande rörande de föreslagna grunderna för försäljning av under affärsverkens förvaltning stående fast egendom, dels ock framlagt förslag till enhetliga grunder för försäljning och upplåtelse av fast kronoegendom i allmänhet. Enligt sistnämnda förslag skulle samma principer göras tillämpliga på försäljning både av sådan egendom, som förvaltas av myndigheter tillhörande allmänna civilförvaltningen och försvarsväsendet, och av sådan egendom, som står under affärsverkens förvaltning, dock att fråga om ett specialbemyndigande för avhändelser av egendom under domänstyrelsens förvaltning borde kunna upptagas till övervägande i samband med prövning av en inom styrelsen pågående utredning rörande vilka av domänverkets fastigheter som borde av kronan försäljas.

I skrivelse den 8 november 1941 har domänstyrelsen framlagt den av statskontoret åsyftade utredningen jämte förslag till riktlinjer för den framtida dispositionen av kronans jordbruksdomäner.

Över statskontorets förslag hava yttranden efter remiss avgivits av justiekanslersämbetet, armé-, marin- och flygförvaltningarna, pensionsstyrelsen, styrelserna för affärsverken, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, kammarkollegium, generaltullstyrelsen, riksräkenskapsverket, egna-hemsstyrelsen, kommerskollegium, lotsstyrelsen, länsstyrelserna i Stockholm, Uppsala och Östergötlands län samt Djurgårdskommissionen.

§ 77 regeringsformen innefattar förbud för Konungen att utan riksdagens samtycke genom försäljning, förpantning eller gåva, eller på något annat sätt, avhända kronan kungsgårdar och kungsladugårdar med därtill lydande hemman och lägenheter, kronoskogar, parker och djurgårdar, krono- och

stallängar, laxfisker och andra kronans fisker samt kronans övriga lägenheter. Dock må enligt sista punkten av paragrafen odlingar och odlingsbar mark å kronoskogarna i vanlig ordning, efter dåvarande eller sedermera tillkomna författningar, kunna till skatte försälas.

Beträffande förvaltningen av de angivna kronofastigheterna stadgas i andra punkten av samma paragraf att de skola förvaltas efter grunder, som riksdagen föreskriver, dock att de personer och menigheter, som enligt dittills gällande författningar innehade eller nyttjade sådana fastigheter, skulle njuta sin lagliga rätt därå tillgodo.

Formerna för det enligt § 77 regeringsformen erforderliga samtycket av riksdagen till avhändelser och upplåtelser av kronans fasta egendom äro icke närmare angivna i grundlagen och visa vid tillämpningen mycket stora olikheter. Riksdagen har lämnat sitt samtycke såväl efter prövning i form av bifall till Kungl. Maj:ts i särskilda propositioner framlagda förslag om försäljning av olika fastigheter — varje år plägar riksdagen ha att taga ställning till ett flertal dylika förslag — som i form av mer eller mindre generella bemyndiganden av växlande varaktighet att försäla kronofastigheter för vissa ändamål eller kronofastigheter av visst slag.

Innan jag går in på statskontorets förslag, vilket i anslutning till de av riksdagen uttalade önskemålen innefattar en allmän översyn och viss mindre utvidgning av riksdagens generella försäljningsmedgivanden, torde jag få lämna en översiktlig redogörelse för de viktigare nu gällande bestämmelserna i ämnet.

Av riksdagen lämnade bemyndiganden att försäla och upplåta fast kronoegendom.

1. Försäljning av egendom under domänstyrelsens förvaltning.

Det centrala allmänna bemyndigandet för Kungl. Maj:t att försäla fast kronoegendom avser de under domänstyrelsens förvaltning ställda fastigheterna. Detta medgivande, som erhöi sin nuvarande utformning vid 1929 års riksdag, går historiskt tillbaka till strävandena under senare hälften av 1800-talet att utbyta smärre utarrenderade egendomar och boställen, av vilka inkomsterna föga överstego statsverkets utgifter, mot skogbärande eller för skogsodling tjänlig mark. År 1874 medgav sålunda riksdagen (skriv. nr 63) att under kammarkollegiets förvaltning ställda och för statsverkets räkning utarrenderade hemman och lägenheter, för vilka årliga arrendeavgiften ej översteg 200 kronor och vilkas bibehållande på grund av befintlig skogstillgång eller annan särskild anledning icke påkallades, finge av Kungl. Maj:t försälas på auktion. Försäljningsmedlen skulle användas till inköp av skogbärande eller till skogsodling tjänlig mark, varigenom kronans fasta egendom skulle trots försäljningarna kunna bibehållas oförminskad. Under kammarkollegiets förvaltning stod all den kronans fasta egendom, som ej med stadgad åborätt

innehades eller var till visst statsändamål anslagen och sålunda antingen var till omedelbart begagnande upplåten eller ställd under särskild ämbetsmyndighets vård. Kollegiets förvaltning av kronans jordbruksdomäner överflyttades från och med år 1883 till den då inrättade domänstyrelsen.

Detta försäljningsmedgivande har sedermera utvidgats ett flertal gånger (riksdagens skriv. nr 63/1874, nr 66/1879, nr 35/1885, nr 7/1887 B, nr 17/1888, nr 77/1891, nr 74/1902 och nr 92/1914 B). Kungl. Maj:t ägde sålunda intill den 1 juli 1929, under förutsättning att egendomens bibehållande icke påkallades av befintlig skogstillgång eller annan särskild anledning, förordna om försäljning helt eller delvis av egendomar under domänstyrelsens förvaltning, som lämnade eller vid utarrendering kunde beräknas lämna ett årligt arrende av högst 600 kronor eller, såvitt anginge andel i en för flera fastigheter gemensam samfällighet, icke kunde beräknas giva en högre köpeskilling än 1,000 kronor.

I syfte att främja den sociala jordpolitiken genom förenklingar i förfarandet vid egnahemsförsäljningar och liknande upplåtelser från kronojord lämnade 1929 års riksdag (prop. nr 138; sammansatta första lag- och jordbruksutskottets utlåtande nr 1 och memorial nr 2; skriv. nr 242) vidgade befogenheter åt Kungl. Maj:t, innefattande dels ett icke tidsbegränsat bemyndigande till försäljning av egendomar under visst värde men utan ändamålsbestämning, dels ock ett bemyndigande intill utgången av år 1930 till försäljning av egendomar i huvudsak utan angiven värdegräns men för vissa speciella ändamål. Förnyat bemyndigande i sistnämnda hänseende har för de följande åren sedermera lämnats av varje lagtima riksdag (år 1941: prop. nr 25; skriv. nr 19).

Bemyndigandena avse endast sådan under domänstyrelsens förvaltning ställd egendom, som icke är anslagen för visst ändamål och ej heller på grund av befintlig skogstillgång eller annan särskild anledning bör bibehållas åt kronan.

Det icke tidsbegränsade bemyndigandet innefattar ett medgivande av riksdagen att efter Kungl. Maj:ts beprövande må, intill dess annorlunda kan varda beslutat, försäljas:

a) egendom, vilken i årligt arrende lämnar högst 1,000 kronor eller, där den ej är av kronan för sig utarrenderad, vid verkställd uppskattning finnes ej kunna lämna högre årligt arrende än nu sagts; samt

b) andel i en för flera fastigheter gemensam samfällighet, såframt andelen vid verkställd uppskattning finnes kunna betinga en köpeskilling av högst 5,000 kronor.

Det kompletterande, årliga bemyndigandet i avseende å större dylika fastigheter eller delar av sådana innebär medgivande, att efter Kungl. Maj:ts beprövande må jämväl i andra än de förut nämnda fallen försäljas:

a) egendom eller del därav, såframt den avses att användas till bildande av en eller flera egnahemslägenheter eller till fullständigande av jordbruk enligt vad i 11 § av de utav riksdagen antagna grunderna för försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m. är stadgat; samt

b) del av egendom, vilken återstår efter avskiljande av område för ändamål, som i a) sägs, eller ock utan olägenhet kan frånskiljas, såframt delen i årligt arrende lämnar högst 1,000 kronor eller, där den ej är av kronan för sig utarrenderad, vid verkställd uppskattning finnes ej kunna lämna högre årligt arrende än nu sagts.

Vad i dessa medgivanden sagts om försäljning äger motsvarande tillämpning i fråga om upplåtelser under åborätt eller tomträtt.

Beträffande *villkoren och formerna* vid de försäljningar m. m., som göras med stöd av dessa bemyndiganden, äger Kungl. Maj:t icke fritt förordna, utan överlåtelseerna skola verkställas i den ordning, som stadgas i den av riksdagen antagna förordningen den 6 juni 1929 (nr 176) angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m. I denna författning äro de allmänna principerna rörande försäljningen fastställda. Tillämpningsföreskrifter ha i kungörelse samma dag (nr 179) utfärdats av Kungl. Maj:t med stöd av bemyndigande i 49 § nämnda förordning. Riksdagen har emellertid i flera fall medgivit uppmjukningar av dessa försäljningsföreskrifter (se riksdagens skrivelser nr 76/1932, 36/1934 och 219/1941).

1929 års försäljningsförordning har i 4 §, under hänvisning till vad därom är särskilt stadgat, gjort undantag för *upplåtelse av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna* samt *upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker*.

I kungörelse den 26 juni 1925 (nr 291) angående allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna, vilken kungörelse godkänts av riksdagen, har för kolonisationsnämnd stadgats viss försäljningsbefogenhet ifråga om kronojord, nämligen s. k. *kolonat*, eller jordlägenheter, som å kronoparker i Norrland och Dalarna upplåtits till uppodling och bebyggande i syfte att befrämja uppkomst av jordbruk och egna hem, avsedda i främsta rummet för ortens befolkning. Enligt § 20 nämnda kungörelse äger kolonist, som prövas ha under upplåtelseiden behörigen fullgjort honom åliggande odlings- och byggnadsskyldighet, rätt att på vissa villkor inlösa kolonatet med äganderätt.

Enligt § 2 av kungörelsen upplåtas kolonat, i den mån Kungl. Maj:t och riksdagen besluta om kolonisationsåtgärders vidtagande. Författningen torde sålunda principiellt endast ange de regler, som Kungl. Maj:t och koloniseringsorganen ha att följa vid verkställighet av de kolonisationsföretag, som i vart fall beslutats av statsmakterna i samband med beviljande av anslag. Samtycke till försäljning av den kronojord, som kolonaten utgöra, kan riksdagen då snarare sägas ha lämnat vid besluten om de särskilda kolonisationsföretagen genom anvisande av medel för ändamålet än genom godkännande av nyssnämnda kungörelse.

Genom kungörelse den 14 juni 1929 (nr 170) angående upplåtande av kronotorp å vissa kronoparker m. m., vilken författning av Kungl. Maj:t utfärdats efter riksdagens medgivande, har Kungl. Maj:t erhållit riksdagens bemyndigande att försälja viss fast kronoegendom, nämligen s. k. *kronotorp*, eller lägenheter, som domänstyrelsen i enlighet med nämnda kungörelse upp-

låtit till odling och bebyggande å kronoparker i Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Jämtlands län samt nedom odlingsgränsen i Västerbottens och Norrbottens län. Kronotorpen upplåtas under nyttjanderätt på femtio år med optionsrätt för innehavaren till förnyat arrende vid arrendetidens slut. För kronotorpare som fullgjort den odlings- och byggnadsskyldighet, som åligger honom enligt upplåtelsevillkoren, stadgas i 19 § kungörelsen rätt att inlösa kronotorpet jämte erforderlig skogsmark med äganderätt, såvida torpet och skogsmarken prövas utan olägenhet kunna avskiljas från kronoparken. Försäljningsfrågan skall enligt 22 § av domänstyrelsen underställas Kungl. Maj:ts prövning. De sakkunniga, som utarbetat förslag till bestämmelser för ifrågavarande verksamhet, hade tillagt domänstyrelsen befogenheten att besluta om försäljning av kronotorpen till innehavaren. Enligt vad föredragande departementschefen anförde vid anmälan av propositionen i ämnet (nr 198/1929, sid. 58) ansågs emellertid ett dylikt bemyndigande innebära ett icke motiverat avsteg från dittills tillämpade grunder för försäljning av kronojord, varför bestämmanderätten förbehölls Kungl. Maj:t.

Enligt 35 § nämnda kungörelse skola i tillämpliga delar gälla enahanda regler beträffande inlösen av *skogstorp* och *odlingslägenheter*, vilka upplåtits enligt vissa äldre bestämmelser å kronoparker eller överloppsmarker i de sex nordligaste länen.

2. Jordförsäljning vid den statliga egnahemsverksamheten.

Vid den statliga egnahemsverksamheten har åt administrativ myndighet stadgats en synnerligen vidsträckt, icke tidsbegränsad befogenhet att avhända kronan fast egendom. Bemyndigandet gäller för egnahemsstyrelsen och har lämnats i kungörelsen den 7 juni 1940 (nr 589) angående den statliga egnahemsverksamheten, vilken kungörelse utfärdats efter riksdagens hörande, och i instruktionen samma dag (nr 593) för egnahemsstyrelsen med underlydande lokalförvaltningar.

Enligt 1 § nämnda kungörelse har den statliga egnahemsverksamheten till syfte att främja möjligheterna för mindre bemedlade och obemedlade att förvärva familj jordbruk, stödjordbruk eller bostadsegnahem, att utvidga ofullständiga jordbruk med tillskottsjord eller att företaga vissa byggnadsarbeten å egnahemsfastigheter. För att tillgodose efterfrågan på jord för sådana ändamål skall den statliga egnahemsorganisationen enligt 8 § samma kungörelse handha erforderlig jordförmedling samt, där så erfordras, även genom köp anskaffa jord.

Enligt 1 § instruktionen omhänderhar egnahemsstyrelsen bland annat jordanskaffningsverksamheten och upplåtelsen av arrendegnahem. Det tillkommer härvid enligt 2 § styrelsen att efter erforderlig utredning träffa avtal om förvärv av jord, lämplig för försäljning till egnahemsändamål eller för upplåtelse till arrendegnahem, och att, sedan egendom sålunda förvärvats, föranstalta om egendomens användning för avsett ändamål. I sistnämnda befogenhet ligger tydligen även en rätt att sälja egendomen. Om egendomen helt eller delvis icke kan användas för avsett ändamål, skall styrelsen göra

anmälan härom till Kungl. Maj:t. Vidare äger styrelsen att å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar tala och svara för den egendom, som av styrelsen förvaltas. Enligt 23 § instruktionen skall egnahemsnämnd biträda egnahemsstyrelsen vid jordanskaffnings- och arrendeegnahemsverksamheten och bland annat inkomma med förslag till förvärv av jord lämplig för ändamålet och må även i särskilda fall, där sådant föranledes av förhållandena, under förutsättning av egnahemsstyrelsens godkännande träffa avtal om förvärv av sådan jord.

Av egnahemsorganisationen anskaffad jord utgöres antingen av fastigheter, som förut stått under domänstyrelsens förvaltning, eller av fastigheter, inköpta i allmänna marknaden. I den utsträckning så lämpligen kan ske skall jordanskaffningen taga formen av ianspråktagande av kronojord, förvaltd av domänstyrelsen. I båda fallen finansieras inköpen med medel från jordfonden, som är en för ändamålet särskilt inrättad förlagsfond (jfr prop. nr 130/1940 L). Då jord under domänstyrelsens förvaltning tages i anspråk, beredes domänfonden ersättning på grundval av egendomens å fonden bokförda värde. Till samma värde uppföres egendomen å jordfonden. Å ena sidan bokföras sålunda å jordfonden kostnaderna för förvärv och iordningsställande av jord för egnahemsbildning och å andra sidan köpeskillningarna för försålda fastigheter. I den mån den sammanlagda försäljningssumman för de fastigheter, som ingå i ett jordanskaffningsföretag, understiger kostnaderna för förvärvet och iordningsställandet, täckes skillnaden av medel anvisade under nionde huvudtiteln.

Jämväl vid *arrendeegnahemsverksamheten*, vilken från och med den 1 juli 1939 inordnats under egnahemsstyrelsen och numera regleras genom föreskrifterna i 7 kap. kungörelsen den 7 juni 1940 (nr 589) angående den statliga egnahemsverksamheten, har en icke tidsbegränsad befogenhet att försälja fast kronoegendom tillagts ett administrativt organ, ursprungligen statens jordnämnd, numera egnahemsstyrelsen. Vid igångsättandet av denna verksamhet år 1934 inhämtades dock här ett uttryckligt medgivande av riksdagen.

Enligt 44 § nyssnämnda kungörelse må från kronan tillhörig jord upplåtas fastighet på arrende enligt vissa angivna villkor med rätt för arrendatorn att inlösa till honom upplåten fastighet (arrendeegnahem). I 48 § har givits en föreskrift — utan motsvarighet vid den egentliga egnahemsverksamheten — enligt vilken köpeskillingen vid arrendeegnahems försäljning skall bestämmas av egnahemsstyrelsen.

Vid arrendeegnahemsfondens inrättande år 1934 (prop. nr 268; skriv. nr 349) medgav riksdagen att i fonden ingående fastigheter finge upplåtas i huvudsaklig överensstämmelse med bestämmelserna i ett till statsrådsprotokollet fogat förslag till kungörelse i ämnet samt att fondens tillgångar i övrigt finge användas enligt av föredragande departementschefen i samma protokoll angivna grunder. Vidare medgav riksdagen att från statens domäners fond finge enligt Kungl. Maj:ts bestämmande till arrendeegnahemsfonden överföras för ändamålet lämpliga jordbruksegendomar. Härigenom bemyn-

digades statens jordnämnd tills vidare att avyttra statlig fast egendom och att bestämma köpeskillingen härför. Genom bestämmanderätten över vilka fastigheter, som skulle ingå i fonden, behöll Kungl. Maj:t dock avgörandet beträffande det fastighetsbestånd, som över huvud fick försälas. Vid överföringen av fastigheter från domänfonden nedskrevs denna med egendomens bokförda värde (= taxeringsvärdet) och uppfördes å arrendeegnahemsfonden med ett av Kungl. Maj:t bestämt värde, som i regel ej oväsentligt understeg taxeringsvärdet.

Sedermåra lämnade riksdagen tvenne speciella medgivanden till försäljning av vissa delar utav fondens fastigheter, nämligen sådana fastighetsdelar, som blevo över vid styckningen i arrendeegnahm och icke lämpligen kunde disponeras såsom arrendeegnahm. Genom beslut av 1935 års riksdag (kapitalbudgeten, bil. 6, punkt 11; skriv. nr 21) utsträcktes försäljningsbemyndigandet till delar av de till arrendeegnahemsfonden särskilt inköpta fastigheterna och genom beslut av 1937 års riksdag (prop. nr 203; riksdagens skriv. nr 165) till motsvarande delar av från domänfonden överförda kronoegendomar.

Vid inordnandet av verksamheten under egnahemsorganisationen bibehölls arrendeegnahemsfonden såsom självständig fond men erhöU karaktären av ren fastighetsfond (prop. nr 130/1940 L). Egendom under domänstyrelsens förvaltning överföres numera icke efter Kungl. Maj:ts beslut kostnadsfritt till fonden, utan sådan jordanskaffning finansieras från jordfonden liksom övrig jordanskaffning för egnahemsverksamheten. Över jordfonden redovisas sålunda både anskaffningskostnaderna för arrendeegnahemmen och köpeskillingarna vid dessas försäljning. Under upplåtelsetiden uppkommande kostnader bestridas däremot från arrendeegnahemsfonden.

Den särskilda jordanskaffningsverksamhet i de fyra nordligaste länen, som bedrivits med stöd av kungörelserna den 29 maj 1936 (nr 212) och den 11 juni 1937 (nr 424) men från och med den 1 juli 1940 uppgått i den statliga egnahemsverksamheten, torde böra i detta sammanhang omnämnas med hänsyn till den summariska form, i vilken riksdagens samtycke till ifrågavarande försäljningsverksamhet får anses föreligga. Nyssnämnda författningar underställdes icke riksdagen. Vid anmälan av propositionen i ämnet (nr 46/1936) angav föredragande departementschefen endast huvudlinjerna för verksamheten och förutsatte, att närmare bestämmelser, i den mån sådana befunnes erforderliga, finge meddelas av Kungl. Maj:t. Verksamheten skulle för statens räkning drivas av hushållningssällskapens egnahemsnämnder under egnahemsstyrelsens kontroll. På samma sätt som vid arrendeegnahemsfonden skulle frågor om inköp av jord eller övertagande av kronojord från domänfonden underställas Kungl. Maj:t för avgörande. Frågan om särskilt bemyndigande¹ till försäljningarna berördes icke i departementschefens anförande, som endast utmynnade i en hemställan, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att till verksamheten anvisa visst belopp.

¹ Den särskilt tillkallade utredningsmannen hade bland annat föreslagit att riksdagens medgivande skulle inhämtas, dels till att Kungl. Maj:t finge besluta om överförande från statens domäners fond till jordanskaffningsnämnds förvaltning av för ändamålet lämplig kronojord och om inköp av lämplig enskild jord, dels ock till att försäljningar eller andra upplåtelser från fastigheter, varå jordanskaffningsverksamheten bedrevs, måtte få utan riksdagens vidare hörande äga rum efter beslut av vederbörande jordanskaffningsnämnd.

3. Försäljning av fastigheter under vattenfallsstyrelsens förvaltning.

Alltsedan år 1905 har riksdagen lämnat ett i vissa avseenden särpräglat försäljningsmedgivande i fråga om fastigheter under vattenfallsstyrelsens förvaltning. Bemyndigandet, som lämnats för fem år i sänder och senast förnyades av 1939 års lagtima riksdag (prop. nr 62; skriv. nr 196), innefattar en rätt för vattenfallsstyrelsen att enligt föreskrifter, som av Kungl. Maj:t utfärdas, under femårsperioden försälja eller bortbyta tomter och områden från under styrelsens förvaltning ställda fastigheter.

Enligt de av Kungl. Maj:t utfärdade närmare föreskrifterna har styrelsen plägat bemyndigas att själv besluta om försäljning beträffande tomter inom områden, för vilka planer för bebyggande av Kungl. Maj:t fastställts eller komma att fastställas, ävensom från visst industri- och hamnområde vid Trollhättan m. m., medan beslutanderätten beträffande försäljning av andra områden förbehållits Kungl. Maj:t. Bland de av Kungl. Maj:t givna föreskrifterna ingå vidare vissa allmänna riktlinjer beträffande försäljningsvillkoren. Bland annat har lämnats en föreskrift, att styrelsen vid försäljning av tomter bör tillse, att försäljningarna bli så fördelaktiga för staten som möjligt, vare sig genom att styrelsen betingar sig de högsta pris, vartill omständigheterna kunna föranleda, eller därigenom att, då fråga är om försäljning av industritomter, andra motsvarande fördelar genom försäljningen beredas staten. I fråga om tomter inom det till stadsplan indelade området vid Trollhättan har föreskrivits, att tomterna i allmänhet icke må försälas under de pris, som bestämts genom Kungl. Maj:ts brev den 16 juni 1905.

Vattenfallsstyrelsen har tillika anbefallts att årligen till Kungl. Maj:t avlämna för vederbörande riksdagsutskott avsedda redovisningar rörande försälda och bortbytta tomter och områden, med angivande av areal, saluvärden och försäljningspris samt huruvida försäljningen skett med återköpsrätt.

Enligt en vid framställning om nytt bemyndigande lämnad redogörelse (prop. nr 62/1939) har styrelsen under femårsperioden 1 december 1933—30 november 1938 på egen hand försålt 128 tomter. Efter tillstånd i varje särskilt fall av Kungl. Maj:t har under samma tid verkställts ett 40-tal försäljningar, merendels avseende obetydliga områden. I två fall har köpeskillingen dock överstigit 100,000 kronor och i tre fall legat mellan 40,000 och 100,000 kronor.

4. Försäljning av fast egendom, som tillfallit allmänna arvsfonden.

Beträffande fast egendom, som tillfallit allmänna arvsfonden eller tillfallit kronan såsom danaarv, har riksdagen år 1931 med bifall till Kungl. Maj:ts förslag lämnat ett icke tidsbegränsat bemyndigande av samma typ som det icke tidsbegränsade medgivandet till försäljning av domänstyrelsens egendom (prop. nr 47; skriv. nr 64). Skillnaden är endast att den övre värdegränsen angivits genom taxeringsvärdet i stället för genom det årliga arrendevärdet. Genom brev till kammarkollegium och statskontoret den 27 mars 1931 (nr 68) har riksdagens beslut meddelats nämnda ämbetsverk och övriga

vederbörande till kännedom. I fråga om dylik allmänna arvsfonden eller staten såsom danaarv tillfallen fast egendom — såväl i stad som å landet — må sålunda, intill dess annorlunda kan varda beslutat, efter Kungl. Maj:ts beprövande försäljas:

a) egendom, vars senast fastställda taxeringsvärde uppgår till högst 20,000 kronor eller som, där särskilt taxeringsvärde ej finnes åsatt, vid verkställd uppskattning finnes ej kunna betinga högre köpeskilling;

b) andel i en för flera fastigheter gemensam samfällighet, så framt andelen vid verkställd uppskattning finnes kunna betinga en köpeskilling av högst 5,000 kronor.

För fastigheter av högre värde än 20,000 kronor fordras sålunda riksdagens samtycke för varje särskilt fall, vilket varje år plägar föranleda att ett antal försäljningsärenden föreläggas riksdagen, under sista åren dock i mycket summarisk form och utan angivande av några försäljningsvillkor. Vid tillkomsten av nyssnämnda bemyndigande för Kungl. Maj:t ansågs icke föreligga behov att å allmänna arvsfondens egendom bringa i tillämpning ett medgivande av samma slag som det årligen förnyade medgivandet till egna-hemsförsäljning av under domänstyrelsen ställda fastigheter oberoende av deras värde.

Det av riksdagen sålunda lämnade bemyndigandet att försälja mindre fastigheter, som tillfallit allmänna arvsfonden eller staten, kan sägas utgöra en tillämpningsföreskrift till 8 § lagen den 8 juni 1928 om allmänna arvsfonden, enligt vilken beträffande försäljning av fast egendom, som tillfallit fonden, skall gälla vad med avseende å kronans fasta egendom i allmänhet är stadgat. Denna formulering kom till genom sammanjämkning vid 1928 års riksdag (prop. nr 17; första lagutskottets utlåtande nr 21 och memorial 31; skriv. nr 154). Enligt Kungl. Maj:ts förslag till lag om allmänna arvsfonden skulle *all egendom*, som tillfallit fonden, av boutredningsmannen försäljas å offentlig auktion, där ej kammaradvokatfiskalsämbetet på särskild framställning annat medgäve. Någon närmare motivering härtill lämnades icke i propositionen, som på denna punkt överensstämde med lagberedningens förslag. I sitt betänkande (SOU 1925: 43, sid. 454) hade lagberedningen efter en redogörelse för innehållet i § 77 regeringsformen uttalat, att »då genom lag bestämmes, att kvarlåtenskapen efter död man skall, när arvsberättigad skyldeman eller efterlevande make ej finnes, tillfalla allmänna arvsfonden, bör föreskrift om realisation av kvarlåtenskapen, även då däri ingår fast egendom, kunna givas i samma ordning, som om förvaltningen av fondens medel». Detta uttalande hade ej mött gensaga från lagrådets sida.

Första kammaren anslöt sig på denna punkt till Kungl. Maj:ts, av första lagutskottet tillstyrkta förslag, medan andra kammaren, med bifall till en reservation inom utskottet, beslöt ett stadgande i 8 § av innehåll, att beslut om försäljning av fast egendom träffas av Konung och riksdag. I reservationen hade åberopats § 77 regeringsformen med framhållande, att denna givetvis även avsåge fast egendom, som tillfallit kronan genom arv. Riksdagens i grundlagen fastslagna medverkan till fastighetsförsäljningar borde enligt vad reservanten anförde icke utan starka skäl uppgivas och några sådana skäl hade ingen ens sökt påstå här.

5. *Avhändelse av fast egendom för expropriationsändamål.*

Sedan år 1872 har riksdagen lämnat Kungl. Maj:t generella medgivanden att avhända kronan fast egendom för vissa expropriationsändamål. Dessa medgivanden, som från början varit mera speciella, ha lämnats endast för ett år i sänder och sålunda av varje lagtima riksdag blivit förnyade. I sin nuvarande utformning avser medgivandet expropriationsändamål i allmänhet utom sådana, där skyldighet för kronan att avstå egendomen föreskrivits i allmän lag, och utgör ett bemyndigande för Kungl. Maj:t i vissa fall och för vederbörande centrala förvaltningsmyndighet i andra fall att för sagda ändamål förordna om avstående av fast kronoegendom. Det lämnas för tid, som sammanfaller med budgetåret, och innefattar jämväl bestämmelser angående ersättningen. Nu gällande bemyndigande är av Kungl. Maj:t utfärdat i form av cirkulär den 21 februari 1941 (nr 79) till de centrala förvaltningsmyndigheter, som äga vård och inseende över kronan tillhörig fast egendom (jämför prop. nr 24; skriv. nr 18). Genom cirkuläret meddelar Kungl. Maj:t vederbörande myndigheter till kännedom att riksdagen medgivit, att Kungl. Maj:t — såvitt angår mark för järnväg eller elektrisk anläggning samt jordområde, som är bebyggt eller överstiger 5 hektar eller är värt mera än 2,000 kronor — och i övriga fall den centrala förvaltningsmyndighet, under vars vård och inseende fastigheten står, må förordna om avstående eller upplåtelse av kronan tillhörig mark, utan riksdagens hörande i varje särskilt fall, då marken erfordras till ändamål, för vars tillgodoseende enligt gällande lag annan än kronan kan förpliktas att efter expropriation avstå fastighet eller upplåta nyttjanderätt eller servitutsrätt därtill.

Genom beslut av 1940 års lagtima riksdag har bemyndigandet såtillvida vidgats, att Kungl. Maj:t medgivits rätt att, då enligt 7 § lagen den 13 juni 1921 (nr 299) om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfälliga ägor och rättigheter beslut fattats om avhändande utan ersättning av samfällad mark eller rättighet, däri kronan äger del, för kronans räkning godkänna beslutet, så framt värdet av kronans andel i samfälligheten provas uppgå till högst 1,000 kronor. Av 1941 års riksdag har lämnats ett motsvarande bemyndigande.

Vid medgivandet lämnas tillika tämligen ingående föreskrifter angående bestämmandet av ersättningen. Huvudregeln är, att lösen eller ersättning skall utgå efter vad i lagen om expropriation är föreskrivet. I de fall, då Kungl. Maj:t beslutat om markens avstående eller upplåtande, skall därvid ersättningsbeloppet, såvitt Kungl. Maj:t ej förordnar om ersättningens bestämmande av i expropriationslagen omfördäld nämnd, bestämmas av tre gode män, utsedda av respektive länsstyrelsen i länet, sökanden och domaren i orten. Kungl. Maj:t äger dock, då fråga är allenast om begagnande av mark utan att denna avstås, besluta om ersättningens bestämmande på sätt Kungl. Maj:t prövar lämpligt. I de fall, då avståendet eller upplåtelsen beslutats av central förvaltningsmyndighet, äger denna bestämma ersättningens belopp. I fråga om mark, som är avsedd att användas för framdragande av elektrisk ledning, skola jämte förutnämnda ersättningsbestämmelser föreskrifterna i la-

gen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, lända till efterrättelse.

I viss utsträckning innefattar medgivandet jämväl en befogenhet till benefika avhändelser av egendomen. Där Kungl. Maj:t lämnat kommun, enskild person eller bolag tillstånd att inom riket anlägga järnväg eller där fråga är om anläggande eller förändring av allmän väg, må mark, som står under kronans omedelbara disposition, där så med hänsyn till särskilda omständigheter provas skäligt, avstås eller upplåtas utan annan ersättning till kronan än av vederbörande myndighet fastställd ersättning för å marken växande skog, som ingår i överlåtelsen. Detsamma gäller i fråga om mark som tillhör någon av de under bruk och bergverk för nödigt skogsfång upplåtna allmänningar eller någon av de genom domänstyrelsens försorg utarrenderade kronoegendomar, vilka icke upplåtits till stuterierna eller Vadstena krigsmanshusfond. Dylikt företag kan jämväl medgivas rätt att kostnadsfritt begagna å kronans ägor belägna kalk- och stenbrott samt grustäkter, som kunna vara disponibla.

Tillkomsten av ifrågavarande medgivande står i samband med statsunderstödet till utbyggandet av de enskilda järnvägarna. 1871 års riksdag hade, i samband med beviljandet av ett anslag av 10 miljoner riksdaler till låneunderstöd för enskilda järnvägsanläggningar, medgivit att varje järnvägsbolag, som erhöle bidrag av anslaget, skulle, då Kungl. Maj:t så prøvade lämpligt, utan kostnad eller årlig ersättning undfå upplåtelse av den för anläggningen erforderliga kronomark, som stode under kronans omedelbara disposition, varemot ersättningen i fråga om boställsjord eller annan åt enskild person med åborätt eller annorledes upplåten kronojord borde utgå i enlighet med gällande expropriationslag. I proposition nr 3 till 1872 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t bland annat en utvidgning av dessa förmåner så att enskilda personer eller bolag, som undfått eller kunde undfå Kungl. Maj:ts tillstånd att inom riket anlägga järnväg, oavsett om de erhöle statsbidrag, skulle, där Kungl. Maj:t så prøvade lämpligt, komma i åtnjutande av enahanda förmån. Riksdagen skulle sålunda härutinnan lämna Kungl. Maj:t befogenhet utan tidsbegränsning att för dylikt ändamål avstå kronoegendom. Andra kammaren biföll utan debatt detta förslag efter enhällig tillstyrkan av statsutskottet, medan i första kammaren uppkom en längre debatt i frågan, vari bland annat talades om kringgående av grundlagens stadganden. Resultatet blev, att medgivandet begränsades att avse enskilda personer eller bolag, som undfått eller *före nästa lagtima riksdags början* kunde undfå Kungl. Maj:ts tillstånd att inom riket anlägga järnväg.

Från och med år 1903 erhöles därefter ett likaså av varje lagtima riksdag förnyat medgivande, avseende tiden till den 15 maj efterföljande år, att upplåta kronan tillhörig jord eller lägenhet för framdragande av elektrisk ledning.

Genom proposition nr 30 till 1908 års riksdag hemställde Kungl. Maj:t om ett mera generellt utformat medgivande, som inneslöt de två förenämnda bemyndigandena och även avsåg en utsträckning av tiden för giltigheten från ett till fem år. Medgivandet avsåg sålunda avstående av kronoegendom till ändamål, för vars tillgodoseende enligt gällande författning enskild man, menighet eller inrättning kunde förpliktas avstå eller upplåta jord eller lägenhet. Till motivering anfördes bland annat, att då Kungl. Maj:t ägde pröva att enskilda tillhörig jord skulle mot ersättning avstås för allmännyttiga än-

damål, syntes med ännu större skäl en sådan befogenhet böra tillkomma Kungl. Maj:t, då det gällde kronans jord. Den nuvarande ordningen hade genom dröjsmålet med ärendenas avgörande inneburit åtskilliga olägenheter, och riksdagen vore för övrigt numera så överhopad av stora och viktiga frågor att varje tillökning av dess arbete, som ej vore oundgängligen nödig, syntes böra undvikas. Om riksdagen en gång intagit den ståndpunkten att ett generellt bemyndigande skulle strida mot grunderna för § 77 regeringsformen — såsom måhända varit fallet vid tillkomsten av 1845 och 1866 års förordningar om jords eller lägenhets avstående för allmänt behov — hade riksdagen emellertid numera frångått denna ståndpunkt, då den vid flerfaldiga tillfällen ansett sig oförhindrad att, låt vara i vissa fall med större eller mindre begränsningar till tiden, åt Kungl. Maj:t inrymma betydligt mera vittgående rätt att avhända kronan fast egendom än den, varom nu vore fråga.

På förslag av statsutskottet beslöt emellertid riksdagen att, i överensstämmelse med vad förut i liknande fall beslutats, begränsa medgivandet till endast ett år. Denna tidsbegränsning har sedan dess gällt och sålunda föranlett årliga propositioner och riksdagsbeslut, låt vara så gott som likalydande från det ena året till det andra.

6. *Avyttring av fast kronoegendom jämlikt stadganden i lag.*

Vid riksdagens medgivande för myndighet att förordna om avstående av kronojord för expropriationsändamål ha undantagits de fall, då rätt eller plikt att lösa kronan tillhörig mark följer av bestämmelse i allmän lag. Sådan skyldighet för kronan att avstå fast egendom föreligger enligt *vattenlagen* i åtskilliga fall, likaså enligt *stadsplanlagen* ifråga om gatumark m. m. Om sålunda stadgad rätt att förvärva fast kronoegendom med hänsyn till § 77 regeringsformen bör uppfattas såsom av riksdagen jämlikt nämnda paragraf utan tidsbegränsning lämnade generella medgivanden, synes tveksamt. Det givna samtycket till avhändelser har nämligen icke lämnats åt Kungl. Maj:t, som ju även genom lagen fräntagits prövningen av ifrågavarande avhändelser.

Ett nyligen i lagform givet generellt medgivande till försäljning av kronans andel i samfällad fast egendom i fall, där Kungl. Maj:t tidigare haft prövningsrätt, har innevarande års riksdag lämnat genom antagande av lag angående ändrad lydelse av 7 § *lagen den 13 juni 1921 (nr 299) om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfällda ägor och rättigheter* (prop. nr 7, skriv. nr 15). Tidigare gällde, att om beslut fattats enligt de i bysamfällighetslagen stadgade formerna om avhändande av samfällad äga, vari boställe eller annat allmänt hemman hade del, beslutet icke fick träda i verkställighet, förrän tillstånd till avhändandet för hemmanets räkning lämnats i vederbörlig ordning. Kravet på dylikt tillstånd i vederbörlig ordning avsåg att bereda tillfälle till prövning av försäljningsfrågan i enlighet med § 77 regeringsformen. På grund av riksdagens medgivande år 1929 angående avyttring av egendom under domänstyrelsens förvaltning har Kungl. Maj:t dock ägt utan inhämtande av riksdagens samtycke i varje särskilt fall besluta om försäljning av kronans andel i samfällighet, vars värde icke över-

stigit 5,000 kronor. Därjämte har Kungl. Maj:t sedan år 1940 haft bemyndigande att i fall, då beslut enligt i bysamfällighetslagen stadgade former fattats om avstående utan vederlag av samfällid äga, medgiva ifrågavarande benefika avhändelse, såvida kronoandelens värde icke överstiger 1,000 kronor.

Genom den nu antagna ändringen, som genomförts i lag den 20 februari 1942 (nr 48), har stadgats, att tillstånd i vederbörlig ordning för verkställighet av beslut om avhändelse kräves endast såvitt kronans andel i den samfällida ägan uppgår till mer än en tredjedel eller till högre värde än 5,000 kronor.

Kronans andel i fast egendom kan sålunda i vissa fall försäljas efter beslut endast av delägarna i samfälligheten. Kronan har visserligen tillfälle att vid sammanträde om försäljningen låta sig representera av ombud, men något tillstånd av Kungl. Maj:t eller statlig förvaltningsmyndighet förutsättes icke. För beslut om försäljning fordras enligt bysamfällighetslagen minst $\frac{2}{3}$ av de i omröstningen deltagandes röster efter röstvärdet, beräknat på visst närmare angivet sätt, och försäljning må ej äga rum utan samtycke av delägare, för vilken försäljningen medför märkligt förfång. Beslut om försäljning skall dock underställas rättens prövning. Denna prövning avser huruvida beslutet är tillkommet i laga ordning eller strider mot allmän lag eller författning eller länder till märkligt förfång för delägare, som ej lämnat samtycke.

Vid anmälan av lagförslaget framhöll föredragande departementschefen om dess samband med grundlagens krav på riksdagens samtycke till försäljning av fast egendom följande:

Beträffande invändningen, att bestämmelserna i § 77 regeringsformen skulle innebära hinder mot den föreslagna lagändringen må erinras, att nämnda paragraf avser att inskränka Konungens befogenhet att såsom innehavare av den verkställande makten avyttra kronans fasta egendom men däremot icke giver kronan en undantagsställning, när kronan jämte andra har del i en fastighet. Vid reglering av motsvarande spörsmål i ensittarlagen har hinder icke ansetts möta att behandla kronan på samma sätt som andra delägare, ehuru lagen icke ansetts böra vara tillämplig då kronan har större andel än hälften. I lagen om samäganderätt och i vattenlagen är kronan såsom jordägare i alla avseenden likställd med enskild ägare.

Riksdagen gjorde icke någon erinran mot denna ståndpunkt.

Ett direkt i lagform lämnat försäljningsmedgivande för Kungl. Maj:t föreligger i den med samtycke av allmänt kyrkomöte utfärdade *lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt*. Med hänsyn till den kyrkliga jordens särställning är emellertid lagens förhållande till § 77 regeringsformen tvivelaktigt. Dess innebörd är, enligt vad lagrådet anförde vid lagens tillkomst, att utan ståndpunktstagande till äganderättsfrågan lämna ett generellt bemyndigande åt Konungen eller — där fråga är om lägenhets friköpande — i regel åt kammarkollegium att såsom legal representant för det kyrkliga intresset under vissa förutsättningar lämna medgivande till föryttring av kyrklig jord eller till dess upplåtande under tomträtt (jämför prop. nr 197 till 1926 års riksdag; skriv. nr 329).

Som ett otvivelaktigt exempel — ehuru närmast av teoretiskt intresse — på en lagligen stadgad befogenhet för Kungl. Maj:t att avhända staten även fast kronoegendom kan nämnas Konungens rätt enligt § 26 regeringsformen att i brottmål göra nåd samt återgiva till kronan förverkat gods.

Egendom som ifrågasatts undantagen från § 77 regeringsformen.

Avhändelseförbudet i § 77 regeringsformen — vars historiska bakgrund kan spåras tillbaka åtminstone till drottning Kristinas regering med dess stora jordavhändelser i form av förläningar — torde från början icke ha avsett att omfatta mer än sådan fast egendom, som skulle bereda staten inkomst. En sådan tolkning antogs bland annat av konstitutionsutskottet vid 1850—51 års riksdag (memorial nr 6) och står väl samman med paragrafens placering bland stadgandena om finansmakten.

I nutida grundlagstolkning hävdas emellertid allmänt, att avhändelseförbudet i princip gäller kronans fasta egendom i allmänhet. Såsom avhändelse räknas därvid icke sådant ägoutbyte, som äger rum i samband med skiftesförrättningar.

I praxis förekomma dock vissa avhändelser av fast egendom, på vilka § 77 icke ansetts tillämplig. Det har vid dessa varit fråga om fastigheter som utgjort en rent tillfällig och av riksdagen icke prövad placering av statsförmögenheten. Utan riksdagens och Kungl. Maj:ts samtycke har sålunda verkställts försäljning av fast egendom, där såväl inköpet som försäljningen av egendomen utgjort ett led i realiserandet av en rätt, som tillkommit staten på grund av en lånesäkerhet. Inom statskontoret föreligger en tämligen stadgad praxis att, därest skäligen köpeskilling kan erhållas, utan särskilt bemyndigande försälja fastigheter, som ämbetsverket under sin låneförvaltande verksamhet inropat å exekutiv auktion för skyddande av statsverkets rätt.

I anledning av viss uppkommen försäljningsfråga har denna praxis nyligen underställts riksdagen för yttrande (prop. nr 143 till 1940 års lagtima riksdag). Riksdagen förklarade sig därvid (skriv. nr 277) icke vilja motsätta sig, att nämnda praxis tills vidare finge tillämpas i avvaktan på ett allmänt övervägande rörande frågan om sättet för avyttring av kronans fasta egendom.

Jämväl i föreskrifter, som av Kungl. Maj:t utfärdats, har den speciella karaktären hos dylikt till skyddande av fordran uppkommet fastighetsinnehav kommit till uttryck. I reglementet den 27 oktober 1922 (nr 522) angående förvaltningen av de i postsparbanken innestående medel och i reglementet den 18 december 1936 (nr 638) angående förvaltningen av folkpensioneringsfonden m. m. har stadgats, att till skyddande av fordran må å offentlig auktion eller fondbörs inköpas egendom, som är för fordringen utmätt eller pantsatt. Sålunda inköpt egendom skall åter avyttras så snart lämpligen kan ske. Från denna föreskrift har endast för postsparbankens del undantagits obligationer av visst slag, däremot icke fast egendom. Som ytterligare exempel kan anföras, att enligt 23 § h) instruktionen den 7 juni 1940

(nr 593) för egnahemsstyrelsen med underlydande lokalförvaltningar egnahemsnämnd må för skyddande av fordran på offentlig auktion eller eljest inköpa egendom, som är för fordringen utmätt eller pantsatt. Frågan om försäljning av sådan egendom skall därefter underställas egnahemsstyrelsens prövning.

En annan grupp principiellt närstående fall av fastighetsförsäljningar har vidare ifrågasatts ligga utanför grundlagens avhändelseförbud, nämligen avyttring av sådana fastigheter, i vilka fondmedel placerats utan riksdagens medverkan. I samband med statens övertagande av familjepensioneringen uppkom sålunda fråga om försäljning av tvenne fastigheter, som överförts till allmänna familjepensionsfonden från enskilda pensionskassor. Vid anmälan av ärendet i 1939 års statsverksproposition (kapitalbudgeten, bilaga 5) ifrågasatte jag, att Kungl. Maj:t skulle äga utan inhämtande av riksdagens samtycke försälja nämnda fastigheter. Det slutliga avgörandet i försäljningsfrågan borde emellertid tillsvidare anstå, i avbidan på det uttalande från riksdagens sida, vartill ärendet kunde giva anledning.

Till stöd för uppfattningen att Kungl. Maj:t skulle utan riksdagens beslut kunna lämna medgivande till försäljningen framhöll jag, att dessa fastigheter uteslutande vore att betrakta såsom ur statsverkets synpunkt tillfälliga och av Kungl. Maj:t och riksdagen aldrig prövade placeringar av de till allmänna familjepensionsfonden överförda enskilda fondtillgångarna. En försäljning av fastigheter av denna karaktär i syfte att anpassa fondplaceringen efter eljest tillämpade regler för investering av finansfonderna kunde för den skull knappast anses falla under sagda grundlagsbestämmelse. Hinder skulle tydligen icke ha mött att, om så befunnits lämpligt, i samband med övertagandet av familjepensionskassornas tillgångar föreskriva, att dessa, i den mån de voro investerade i fast egendom, av kassorna skulle överlåtas frigjorda från denna placering.

Riksdagen, som icke hade någon erinran att göra mot att fastigheter, som bokfördes å pensionsfonderna och förvaltades av statskontoret, försåldes utan riksdagens vidare hörande, avböjde emellertid att i nämnda sammanhang intaga någon principiell ståndpunkt till den ifrågasatta grundlagstolkningen, som kunde åberopas vid framtida avgöranden av motsvarande frågor (skriv. nr 44).

Föreslagna nya grunder för försäljning m. m. av fast kronoegendom.

Det förslag till grunder för försäljning och upplåtelse av fast kronoegendom, som *statskontoret* i anledning av Kungl. Maj:ts uppdrag den 14 mars 1941 framlagt i sin förut nämnda skrivelse den 11 september 1941, har följande innehåll.

Kungl. Maj:t skall, under erinran om stadgandet i § 77 regeringsformen, inhämta:

A. riksdagens förklaring, att nämnda grundlagsstadgande icke utgör hinder för statsmyndighet att — i anslutning till gällande praxis — utan särskilt bemyndigande försälja sådan fast egendom, vilken av kronan inropats å exekutiv auktion eller eljest förvärvats för realiserandet av en rätt, som tillkommit kronan på grund av låne- eller annan säkerhet;

B. riksdagens medgivande att för budgetåret 1942/43 utan riksdagens hörande i det enskilda fallet

1) besluta om försäljning av sådan fast egendom, vilken av kronan antingen — utan medgivande av riksdagen — särskilt förvärvats som objekt för placering av fondmedel eller ock i samband med övertagande av sådana medel övergått i kronans ägo;

2) besluta om försäljning och byte av annan fast kronoegendom eller kronans andel i samfällad mark, såframt egendomens eller andelens taxeringsvärde uppgår till, eller, därest sådant värde icke är åsatt, saluvärdet finnes efter verkställd uppskattning belöpa sig till högst 20,000 kronor;

3) besluta om avhändande utan ersättning av fast kronoegendom eller kronans andel i samfällad mark för vägändamål och andra liknande allmänna ändamål samt i fall, som avses i 7 § lagen den 13 juni 1921 (nr 299) om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfällda ägor och rättigheter, såframt egendomens eller andelens taxeringsvärde uppgår till, eller, därest sådant värde icke är åsatt, saluvärdet finnes efter verkställd uppskattning belöpa sig till högst 1,000 kronor;

4) besluta, att vad under 1)—3) sägs rörande överlåtelse av kronans fasta egendom eller andel i sådan egendom skall äga motsvarande tillämpning i fråga om upplåtelse under åborätt av sådan mark samt av tomträtt, nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark, dock att i fråga om upplåtelse av vissa kronan tillhöriga vattenfall skall gälla, vad därom särskilt är stadgat;

C. riksdagens medgivande att för budgetåret 1942/43 å central förvaltningsmyndighet i fall, där så befinnes lämpligt, delegera beslutanderätten i frågor rörande sådana överlåtelser och upplåtelser, som avses under *B* 2) och 3) samt 4) jfr med 2) och 3);

D. riksdagens medgivande att under budgetåret 1942/43 för sådana överlåtelser och upplåtelser, som avses under *B*, föreskriva de villkor, under vilka överlåtelser eller upplåtelsen skall verkställas;

E. riksdagens förklaring, att övriga i lag eller i annan form meddelade bemyndiganden för Kungl. Maj:t eller förvaltningsmyndighet att besluta om försäljning av kronans fasta egendom alltjämt skola vara gällande, i den mån de icke innefattas i de medgivanden, som ovan lämnats.

Statskontorets förslag innebär sålunda att försäljningsgrunderna skulle göras gemensamma för hela statsförvaltningen. Ämbetsverket har dock uttalat, att det framdeles måhända kunde bliva erforderligt med ett specialbemyndigande rörande egendom under domänstyrelsens förvaltning. Såvitt angår under affärsverken ställd egendom har statskontoret kunnat utgå från de

utredningar och förslag, som framlagts av styrelserna för affärsverken och över vilka statskontoret haft att samtidigt avgiva utlåtande jämlikt Kungl. Maj:ts förut nämnda uppdrag.

Enligt det förslag, som *generalpoststyrelsen*, *telegrafstyrelsen*, *järnvägsstyrelsen* och *vattenfallsstyrelsen* i anledning av Kungl. Maj:ts brev den 12 maj 1939 avgivit i gemensam skrivelse den 28 januari 1941, skulle Kungl. Maj:t inhämta riksdagens medgivande att tillsvidare intill annorlunda kunde varda beslutat försälja under styrelsernas förvaltning ställd egendom, som icke vidare vore för statligt ändamål behöfelig och vars taxerings- eller saluvärde icke överstege 20,000 kronor. Det borde därvid vara Kungl. Maj:t obetaget att av praktiska skäl lämna verksstyrelserna generellt bemyndigande att handhava försäljningen av fast egendom av mindre värde.

Domänstyrelsen har i sin skrivelse den 30 september 1940 förordat, att Kungl. Maj:t genom ettårsbemyndiganden skulle beredas vidsträcktare befogenheter att försälja fastigheter under domänverkets förvaltning, förslagsvis intill ett saluvärde av 100,000 kronor, och att nuvarande minutiösa reglering av försäljningsförfarandet skulle upphävas. Vidare borde enligt styrelsens mening Kungl. Maj:t erhålla rätt att till styrelsen överlämna avgörandet i vissa smärre försäljningsfrågor med handläggning i relativt fria former, i likhet med vad riksdagen medgivit vid egnahemsstyrelsens och vattenfallsstyrelsens fastighetsförvaltning.

Flertalet myndigheter som hörts över statskontorets förslag ha tillstyrkt förslaget i dess helhet. Sålunda har detta lämnats utan erinran av *marinförvaltningen*, *pensionsstyrelsen*, *generalpoststyrelsen*, *telegrafstyrelsen*, *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen*, *byggnadsstyrelsen*, *generaltullstyrelsen*, *kommerskollegium*, *lotsstyrelsen*, *länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala och Östergötlands län* samt *Djurgårdskommissionen*. Förslaget har i princip icke avstyrkts av någon myndighet. I remissyttrandena framställda erinringar ha endast avsett speciella punkter av förslaget. Jag återkommer till dessa erinringar vid behandlingen av förslagets olika delar.

Åtskilliga myndigheter ha bestyrkt önskvärdheten av en överbearbetning av gällande bestämmelser och särskilt framhållit behovet av enklare och smidigare former för försäljningen av kronans fastigheter.

Arméförvaltningen har sålunda framhållit såsom synnerligen önskvärt, såvitt angår under lantförsvarets förvaltning ställd egendom, att ett vidsträcktare bemyndigande än det nu gällande lämnas Kungl. Maj:t att besluta om försäljningar och upplåtelser.

Kammarkollegium har ansett fördelarna av enhetliga bestämmelser ligga i öppen dag. De vidgade befogenheterna för Kungl. Maj:t att till centrala förvaltningsmyndigheter delegera beslutanderätten samt att bestämma de villkor, under vilka överlåtelse skall ske, vore otvivelaktigt ägnade att underlätta och påskynda förfarandet.

Riksräkenskapsverket har funnit det uppenbarligen önskvärt att såvitt möjligt likformiga och enkla regler tillskapas på förevarande område. Värdet i många fall av ett snabbare och smidigare förfarande vore påtagligt.

Jämväl länsstyrelsen i Östergötlands län har ansett det synnerligen önskvärt att vidgade möjligheter inrymdes åt Kungl. Maj:t att lämpa försäljningsvillkoren efter förhållandena i det enskilda fallet och härigenom vinna större smidighet och mindre tidsutdräkt vid handläggningen.

Domänstyrelsen har till stöd för en uppmjukning av nuvarande bestämmelser rörande försäljning av fast egendom inom styrelsens förvaltningsområde i sin framställning den 30 september 1940 bland annat anfört följande:

Vad domänfondens fastigheter angår är det allttjämt ett förhållandevis stort antal försäljningsfrågor, som årligen underställas riksdagens prövning. Under tioårsperioden 1930—1939 inhämtades riksdagens samtycke i 316 ärenden. Den tidsutdräkt, som denna handläggning medför, har i flertalet fall visat sig medföra vissa praktiska olägenheter. Det ligger i sakens natur, att en försäljning bör ordnas snarast möjligt efter det parterna äro överens om köpevillkoren. Beträffande de försäljningsärenden, som äro av beskaffenhet att böra underställas riksdagens prövning, kan det understundom dröja upp till $1\frac{1}{4}$ år från det ärendet inkommit till Kungl. Maj:t och till dess riksdagens beslut delgives domänstyrelsen. Sedan har domänstyrelsen i bästa fall, när hembuds rätt föreligger, haft att lämna vederbörliga direktiv till länsstyrelsen, som i sin tur har att utfärda behöriga försäljningshandlingar. Den eventuella köparen har därefter 30 dagar på sig innan han behöver lämna definitivt besked. Skall egendom efter riksdagens beslut utbjudas till salu i allmänna marknaden, uppkommer än längre försening. Allt detta gör att den ursprungligen avsedda tillträdesdagen ligger åtskilligt tillbaka i tiden, när köpet äntligen kan fullbordas. Förhållandena medföra även interimistiska utarrenderingar av egendomarna, vilket ofta är olägligt för deras behöriga skötsel. I några fall har den eventuella köparen på grund av dröjsmålet under tiden skaffat sig jord från annat håll.

Domänstyrelsen vill erinra om riksdagens uttalande i samband med godkännandet av 1929 års försäljningsförordning, att handläggningen av försäljningsärendena väsentligt kunde påskyndas genom att riksdagens prövning begränsades till själva huvudfrågan, nämligen huruvida egendomen borde avyttras för visst ändamål eller icke, medan Kungl. Maj:t skulle äga att enligt de allmänna försäljningsgrunderna träffa närmare bestämmelser om saluvärde och övriga villkor för en beslutad försäljning. Sedan en preliminär plan för en egendoms uppstyckning i lotter utarbetats och vunnit Kungl. Maj:ts gillande, skulle sålunda fråga om egendomens disposition kunna underställas riksdagens prövning redan före uppskattningsförrättningen.

Dessa anvisningar ha emellertid ej fått någon större betydelse i den praktiska tillämpningen, därför att riksdagens avgörande avser restgårdar, som äro kvar efter det styckning ägt rum, och enstaka egendomar över en viss storleksgräns samt försäljningar, där man på grund av förhållandena på en eller annan punkt måste avvika från 1929 års försäljningsgrunder, och dessa ärenden kunna icke föreläggas riksdagen, förrän man känner detaljerna och köpevillkoren äro slutligen utformade.

Även beträffande förvaltningsarbetets uppdelning mellan Kungl. Maj:t å ena och domänstyrelsen å andra sidan torde uppmjukningar vara erforderliga för att man skall kunna nå den effektivitet, som överensstämmer med en nyare tids fordringar. När fråga är om allmänna företag, får man väl alltid

räkna med en större och vidlyftigare organisationsapparat än vad som behöves vid enskild drift. Kontrollen från statsmakternas sida får icke åsidosättas. Men det ligger vikt uppå att denna ordnas på ett sådant sätt att minsta möjliga hinder uppstår för det praktiska handlandet och att det med kontrollen förenade arbetet står i rimligt förhållande till värdet av de syften, som avses att tryggas. I nu omförmälda hänseende ha statsmakterna också beträffande vissa andra ämbetsmyndigheters fastighetsförsäljningar medgivit enklare och friare former än dem som gälla för domänverket.

De föreslagna försäljningsbemyndigandenas samband med § 77 regeringsformen har berörts endast av *justitiekanslersämbetet* och *länsstyrelsen i Östergötlands län*.

Justitiekanslersämbetet har härom anfört:

Grundlagsenligheten av generella bemyndiganden från riksdagens sida att avhända kronan fast egendom är tydligen icke ostridig. Även om generella bemyndiganden anses kunna godtagas, är det vidare föremål för olika meningar, om bemyndigandena kunna givas för mer än ett år i sänder. Enstaka ledamöter av riksdagen hava vid fråga om här nämnda bemyndiganden ställt sig mer eller mindre avvisande. Men synnerligen starka skäl böra enligt justitiekanslersämbetets mening rimligen fordras för att göra gällande att det sedan länge praktiserade förfarandet med generella bemyndiganden, gällande för längre eller kortare tid, strider mot § 77 regeringsformen. Under den begränsade tid ämbetet haft till sitt förfogande har ämbetet icke kunnat göra frågan till föremål för någon mera ingående undersökning. Nämnda grundlagsrums ordalydelse, som ju författningsenligt skall vara avgörande för tillämpningen, torde i varje fall icke förbjuda generella bemyndiganden. I stadgandet föreskrives såsom villkor för avhändelse allenast, att riksdagens samtycke skall föreligga, men intet säges om den form, i vilken samtycket skall givas. En avhändelse, som omfattas av ett riksdagens generella, således utan angivande av specificerade fastigheter lämnade bemyndigande, synes icke med fog kunna sägas hava ägt rum utan riksdagens samtycke, och detta oavsett om samtycket lämnats i form av ett för kortare eller längre tid gällande försäljningsbemyndigande. Å andra sidan är icke den tanken för ämbetet främmande, att ju vidare omfattning ett bemyndigande i förevarande hänseende erhåller, desto starkare skäl föreligger för övervägande, huruvida detsamma faller inom ramen för vad som kan vara avsett med meranämnda stadgande. Och försiktigheten torde bjuda att icke utsträcka bemyndigandena alltför långt. Huvudsakligen äro väl dock hithörande överväganden att hänföra till lämplighetsfrågor.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har i huvudsak anfört:

Syftet med § 77 regeringsformen har varit att i riksdagens hand lägga även den inkomstkälla, som kronogodsens utgjorde, och sålunda yttermera befästa riksdagens makt över statshushållningen. I den moderna statshushållningen torde den kronans fasta egendom, varom i förslaget är fråga, som inkomstkälla spela en relativt sett liten roll. Det föreliggande förslaget synes icke hava givits sådan räckvidd, att det behöver framkalla betänkligheter ur synpunkten av riksdagens grundlagsenliga rätt. I vissa delar avser förslaget endast att giva fastare form och större enhetlighet åt gällande praxis på området. Länsstyrelsen anser sig alltså böra giva sin principiella anslutning till förslaget.

Departements-
chefen.

Såsom framgår av den förut lämnade redogörelsen för gällande försäljningsmedgivanden i avseende å fast kronoegendom, råder en mycket stor

ojämnhet på området i fråga. Riksdagens samtycke till avhändelser har lämnats — utan någon allmän avgränsning efter fastigheternas värde — än i form av medgivande i varje särskilt fall, än i form av mer eller mindre generella bemyndiganden till framtida försäljning. De generella bemyndigandena ha av riksdagen givits i växlande former, merendels antingen genom godkännande av författningsförslag eller i form av direkta medgivanden. Stundom synes riksdagens samtycke ha ansetts innefattat i beslut om beviljande av anslag för visst ändamål. Bemyndigandena ha gällt antingen för viss tid eller tillsvidare intill dess annorlunda kunde varda beslutat, utan att denna åtskillnad i allmänhet varit betingad av olikhet i värdet hos den fasta egendom, vars försäljning medgivits. Befogenheten att verkställa försäljningarna har merendels tillkommit Kungl. Maj:t. I vissa fall ha medgivanden dock i stället lämnats direkt åt underordnad administrativ myndighet eller innefattat befogenhet för Kungl. Maj:t att överlämna beslutanderätten till sådan myndighet.

De föreliggande olikheterna kunna i allmänhet icke sägas vara rationellt grundade. I stor utsträckning äro de beroende på tillfälligheter vid medgivandenas tillkomst eller på växlande uppfattningar vid olika tidpunkter om den lämpliga avgränsningen mellan Kungl. Maj:t och riksdagen av maktutövningen i avseende å dylik försäljningsverksamhet. Tillkomsten av dessa medgivanden spänner över en tidrymd av närmare tre kvarts sekel, varför det icke är ägnat att förvåna, att utvecklingen lett fram till ett så oenhetligt och svåröverskådligt komplex av rättsregler.

Vad 1939 års lagtima riksdag framhållit om behovet av enhetligare normer för avyttringen av statens fasta egendom utan inhämtande av riksdagens medgivande i varje särskilt fall, kan jag för den skull helt godtaga. Det torde inte kunna råda någon tvekan om att en allmän överarbetning ur enhetliga synpunkter av gällande försäljningsmedgivanden är av behovet påkallad. Jag delar även riksdagens uppfattning att särskilt för de fyra kommunikationsverkens del en sådan reglering bör eftersträvas, att tidsenliga och mera affärsrättsliga synpunkter kunna bli tillgodosedda, utan att riksdagens grundlagsenliga rättigheter åsidosättas.

Utgångspunkten för den avsedda revisionen av försäljningsmedgivandena måste tagas i grundlagens stadgande angående avhändelse av fast egendom. Enligt § 77 regeringsformen äger Kungl. Maj:t icke utan riksdagens samtycke avhända kronan kungsgårdar och kungsladugårdar med därtill hörande hemman och lägenheter, kronoskogar, parker och djurgårdar, krono- och stallängar samt laxfisker och andra kronans fisker samt kronans övriga lägenheter, dock att försäljning till skatte av odlingar och odlingsbar mark å kronoskogarna må ske i vanlig ordning enligt dåvarande eller senare uppkomna författningar.

Vad först angår *stadgandets omfattning* torde denna i nutida tillämpning ha vidgats utöver vad 1809 års lagstiftare avsett och under första halvseket efter grundlagens tillkomst hävdats. Ordalydelsen och inplaceringen bland

stadgandena om riksdagens finansmakt antyda, att syftet med paragrafen varit att bereda riksdagen kontroll över kronans inkomstgivande fastigheter, d. v. s. jordagods, skogar, fisken och dylikt. Numera anses stadgandet emellertid vanligen omfatta statens fasta egendom i allmänhet. Undantag ha därvid ifrågasatts endast för sådana fastigheter, som utgjort tillfälliga, av riksdagen icke prövade placeringar av statsförmögenheten.

Ur allmän ekonomisk synpunkt torde med fog kunna sägas, att denna historiskt betingade särställning för kronofastigheterna numera, med den relativt mindre centrala roll som den fasta egendomen spelar inom den moderna statshushållningen, icke ter sig lika motiverad som vid stadgandets tillkomst. Någon anledning att för den skull nu ifrågasätta en inskränkning i riksdagens grundlagsenligt fastställda prövningsrätt på ifrågavarande område anser jag dock icke föreligga, men en viss återhållsamhet synes dock motiverad, då det gäller att i praxis låta stadgandets tillämplighet utsträckas till nya områden, som ligga allt för långt från vad ordalydelsen giver vid handen. Det är med denna principiella utgångspunkt som de nyssberörda slagen av fastighetsförsäljningar, där den fasta egendomen utgjort en mera tillfällig, av riksdagen aldrig prövad placering av statsförmögenheten, icke ansetts vara underkastade grundlagens avhändelseförbud. Riksdagen har tidigare, då den i anledning av uppkomna försäljningsfrågor ställts inför enstaka tillämpningar av denna uppfattning, utan att rikta erinran mot den ifrågasatta försäljningen avböjt att intaga någon principiell ståndpunkt, som kunde återopas vid framtida avgöranden. Så skedde år 1939 beträffande två från enskilda pensionskassor övertagna fastigheter å allmänna familjepensionsfonden, liksom år 1940, då de fondförvaltande myndigheternas praxis att utan Kungl. Maj:ts och riksdagens hörande försälja exekutivt till skydd för statens fordringar inropade fastigheter förelades riksdagen.

Den vid berörda fall av Kungl. Maj:t föreslagna avgränsningen av försäljningsförbudets tillämpningsområde har praktiskt sett en ringa betydelse och synes icke heller böra föranleda några principiella betänkligheter från riksdagens sida. Det är ju fråga om en relativt oväsentlig grupp av fastighetsförsäljningar, och man torde kunna förutsätta att, om tveksamma gränsfall skulle uppkomma, Kungl. Maj:t på sätt tidigare skett skall bereda riksdagen tillfälle att yttra sig.

Med utgångspunkt från att riksdagen icke riktar någon erinran mot den av mig hävdade uppfattningen vill jag förorda, att det förslag till försäljningsmedgivande, som kommer att föreläggas riksdagen, utformas i anslutning härtill. Denna ståndpunkt föranleder vissa avvikelser från det av statskontoret framlagda förslaget. Jag torde få återkomma härtill senare.

Formerna för riksdagens samtycke jämlikt § 77 regeringsformen ha icke angivits i grundlagen. Några krav på att samtycket skall innefatta en prövning av försäljningsfrågor från fall till fall kan stadgandet icke sägas innehålla. I sista punkten anges visserligen ett undantag från kravet på samtycke, nämligen att odlingar eller odlingsbar mark å kronoskogarna må för-

säljas till skatte i vanlig ordning efter dåvarande eller sedermera blivande författningar. Härav kan dock icke dragas den slutsatsen, att lagstiftaren därmed skulle ha velat angiva de enda fall, då riksdagens medgivande kunde lämnas i författningsväg, och att eljest skulle fordras samtycke av riksdagen i form av bifall efter individuell prövning. En sådan slutsats är tvivelaktig redan genom stadgandets oegentliga placering som ett undantag från bestämmelserna om förvaltningen av kronans fasta egendom och är sakligt sett ohållbar av den anledningen, att de åsyftade skatteköpsförfattningarna åtminstone vid denna tid icke förutsatte riksdagens godkännande i någon form. Stadgandet är med andra ord ett verkligt undantag från kravet på medgivande av riksdagen till försäljning av fast egendom. Historiskt sett ter det sig också otroligt, att 1809 års grundlagstiftare skulle ha avsett en sådan innebörd av ordet samtycke, då redan 1810 års riksdag fattade ett generellt beslut om försäljning av lediga eller ledigblivna kungsgårdar och kungsladugårdar.

Det kan sålunda konstateras att grundlagsstadgandet icke lägger hinder i vägen för riksdagen att lämna mer eller mindre generella försäljningsbemyndiganden åt Kungl. Maj:t eller underordnad myndighet. Mot bakgrunden av den praxis, som utvecklats sig, har väl ett sådant konstaterande dock inte stort mer än teoretiskt intresse.

Av större vikt är frågan om riksdagens befogenhet att lämna generella försäljningsmedgivanden för längre tid än ett år i sänder. Det har stundom hävdats, att en viss riksdag icke ägde till förfång för en senare efterskänka riksdagens konstitutionella rätt att medverka vid försäljning av fast kronoegendom. Full kontroll från riksdagens sida skulle endast kunna upprätthållas vid bemyndiganden för ett år i sänder. Dessas förnyande förutsätter nämligen då bifall av riksdagens båda kamrar.

Utan att närmare gå in på den allmänt konstitutionella frågan om den ena riksdagens befogenhet att föregripa den andras prövningsrätt vill jag endast stryka under, att ett åt Kungl. Maj:t lämnat bemyndigande tillsvidare, intill dess annorlunda kan varda beslutat, icke i nämnvärd mån kan sägas binda en senare riksdag, så länge bundenheten kan omintetgöras genom ett beslut i motsatt riktning. En annan sak är att ett dylikt bemyndigande — vars återtagande torde fordra godkännande av båda kamrarna — medför en ökad bundenhet ur den ena kammarens synpunkt. Men för riksdagen som sådan uppkommer en större bundenhet först, i den mån bemyndigandet lämnats genom godkännande av ett förslag till en författning och än mera genom antagandet av ett förslag till lag. Upphävandet av författningen förutsätter nämligen alltid ett särskilt beslut av Kungl. Maj:t.

Såsom av den tidigare lämnade redogörelsen framgår, har riksdagen emellertid i åtskilliga fall lämnat bemyndigande för längre tid än ett år såväl i form av godkännande av författningsförslag som genom mera formlösa medgivanden. En viss försiktighet har dock, åtminstone tidigare, av riksdagen iakttagits, då det gällt att lämna medgivanden i författningsform, och ett par förslag av Kungl. Maj:t i sådan riktning ha avvisats.

Tydligt har det av statsmakterna i allmänhet betraktats som en lämplig-

hetsfråga, i vilken utsträckning och för vilken tid riksdagen bör giva Kungl. Maj:t eller underlydande myndigheter generella försäljningsmedgivanden. Omfattningen av dylika medgivanden torde hittills ha bestämts icke endast av förhållandet mellan Kungl. Maj:t och riksdagen utan kanske i ännu högre grad av praktiska skäl. Behovet av en snabbare handläggning eller sannolikheten av en starkare ökning av försäljningsärendena, exempelvis i samband med jordförsäljningarna till egna hem, har givetvis påverkat riksdagens benägenhet att överlämna avgörandet i de enskilda fallen.

Utvecklingen har gått i riktning mot en utvidgning av Kungl. Maj:ts och de administrativa organens befogenheter. Som i den förutnämnda riksdagsskrivelsen framhållits — och detta har även bestyrkts av remissmyndigheterna — föreligger ett aktuellt behov av enklare, smidigare och mera affärsmässiga former vid kronans fastighetsförsäljningar, och detta behov har gjort en ytterligare utvidgning av de generella försäljningsmedgivandena önskvärd. Med hänsyn till riksdagens nuvarande arbetsbelastning synes en sådan överflyttning av prövningen i fråga om försäljningsärenden av mindre vikt vara lämplig jämväl ur riksdagens egen synpunkt.

Det förslag till försäljningsmedgivanden, som statskontoret med utgångspunkt från affärsverksstyrelsernas förslag i ämnet framlagt, torde kunna tagas till utgångspunkt för en revision och allmän översyn av ifrågavarande rättsområde, ägnad att tillgodose de framställda önskemålen. I vissa avseenden synas mig dock ändringar och kompletteringar av statskontorets förslag påkallade. I fortsättningen torde jag vid anmälan av förslagets olika delar få återkomma härtill.

Försäljning av fastigheter, som utgöra en tillfällig, av riksdagen icke prövad placering av statsförmögenheten.

Under mom. A och B 1) har statskontoret föreslagit, att Kungl. Maj:t skulle inhämta *dels* riksdagens förklaring att § 77 regeringsformen icke utgjorde hinder för statsmyndighet att utan särskilt bemyndigande försälja fast egendom, som av kronan inropats å exekutiv auktion eller eljest förvärvats för realiserandet av en rätt, som tillkommit kronan på grund av låne- eller annan säkerhet, *dels ock* riksdagens medgivande att utan riksdagens hörande i det enskilda fallet under budgetåret 1942/43 besluta om försäljning av sådan fast egendom, som av kronan antingen utan riksdagens medgivande särskilt förvärvats som objekt för placering av fondmedel eller som i samband med övertagande av sådana medel övergått i kronans ägo.

Till stöd för detta förslag har statskontoret framhållit i huvudsak följande:

Riksdagens försäljningsbemyndigande bör enligt statskontorets förslag i allmänhet lämnas budgetårsvis. Härifrån synes dock ett undantag böra göras, nämligen beträffande sådan egendom, vilken tillkommit kronan på grund av låne- eller annan säkerhet. Då statskontoret icke kan finna skäl föreligga att frågå hittills tillämplad praxis rörande befogenheten för förvaltningsmyndighet att utan särskilt bemyndigande försälja sådan kronan tillkommen

egendom, synes på grund av 1940 års lagtima riksdags uttalande (skriv. nr 277) Kungl. Maj:t böra inhämta riksdagens förklaring, att stadgandet i § 77 regeringsformen icke utgör hinder för statsmyndighet att utan särskilt bemyndigande försälja sådan fast egendom, vilken av kronan inropats å exekutiv auktion. Därmed synas böra jämsställas sådana förvärv, vilka — utan att förvärven skett å exekutiv auktion — tillkommit för realiserandet av en rätt, som kronan haft på grund av låne- eller annan säkerhet. Undantagsvis torde nämligen kunna förekomma, att en inteckningshavare för skyddande av sin fordringsrätt genom frivillig överenskommelse med fastighetsägaren får fastigheten på sig överlåten.

I anslutning till vad 1939 års lagtima riksdag uttalat i anledning av frågan om försäljning av tvenne å allmänna familjepensionsfonden uppförda fastigheter, som övertagits från enskilda pensionskassor, synes Kungl. Maj:t böra av riksdagen utverka bemyndigande att — utan riksdagens hörande i det enskilda fallet — försälja fastigheter, som i samband med statens övertagande av fondmedel övergått i kronans ägo. I regel torde statliga fondförvaltande myndigheter icke äga befogenhet att placera fondkapital genom inköp av fast egendom. I den mån sådan befogenhet skulle föreligga — eventuellt efter bemyndigande av Kungl. Maj:t i det enskilda fallet — anser statskontoret jämväl på sådant sätt förvärvat fast egendom böra kunna avhändas kronan utan särskilt bemyndigande av riksdagen i det enskilda fallet. Ämbetsverket får därför föreslå, att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens medgivande att under budgetåret 1942/43 besluta om försäljning av sådan fast egendom, vilken av kronan antingen — utan medgivande av riksdagen — särskilt förvärvats som objekt för placering av fondmedel eller ock i samband med övertagande av sådana medel övergått i kronans ägo.

Flertalet remissmyndigheter ha icke särskilt berört förslaget i förevarande delar. Ett par myndigheter ha betonat värdet av ifrågavarande praxis inom fondförvaltningen. I några fall ha vissa modifikationer eller tillägg påyrkats.

Styrelserna för kommunikationsverken ha framhållit önskemålet, att uttryckliga föreskrifter rörande avyttrandet av egendom, som inropats å exekutiv auktion för skyddande av en kronans fordran, meddelades att gälla för hela statsförvaltningen, och *kommerskollegium* har i anslutning till förslaget strukit under värdet av att kollegium även fortsättningsvis finge möjlighet att försälja dylika fastigheter.

Pensionsstyrelsen har erinrat, att frågan om försäljning av exekutivt inropade fastigheter inom dess förvaltningsområde vore reglerad genom 4 § 3 mom., reglementet den 18 december 1936 (nr 638) angående förvaltningen av folkpensioneringsfonden m. m. Beträffande det föreslagna bemyndigandet att försälja fastigheter, som utan riksdagens medgivande förvärvats som objekt för placering av fondmedel, har styrelsen anført:

Bland de placeringsobjekt, i vilka folkpensioneringsfondens medel få redovisas, anges i 4 § 1 mom. 9) av reglementet fastigheter, vilka med Konungens medgivande förvärfvas för användning till förebyggande och hävande av arbetsoförmågan hos befolkningen. I folkpensioneringsfonden redovisas för närvarande såsom tillgång kuranstalterna i Nynäshamn och Åre, vilka efter tillstånd av Konungen anordnats med medel ur fonden. En försäljning helt eller delvis av fast egendom hörande till nämnda kuranstalter skulle alltså falla under det föreslagna bemyndigandet. Genom ett sådant bemyndigande

torde — som statskontoret framhåller — ernås en smidigare handläggning av hithörande frågor, så att även mera affärsmässiga synpunkter kunde tillgodoses. För styrelsens del torde dock bemyndigandet närmast beröra försäljningar eller utbyten av mindre områden tillhörande kuranstalterna. En försäljning av kuranstalterna i sin helhet kan nämligen knappast ifrågakomma annat än i samband med en genomgripande förändring av den sjukvårdande verksamhet, som för närvarande drives av styrelsen. För genomförande av en sådan torde erfordras medverkan av riksdagen, vilken härvid skulle komma i tillfälle att jämväl pröva frågan om kuranstalternas försäljning.

Beträffande den föreslagna formen för riksdagens förklaring rörande försäljning av fastigheter, som förvärvats till skyddande av en kronans fordran, ha erinringar framställts av *justitiekanslersämbetet* och *kammarkollegium*.

Justitiekanslersämbetet har härom anfört:

Förslaget kan anses innebära att riksdagen skulle giva en för framtiden gällande förklaring av grundlagsstadgandet. Sådan förklaring av grundlagarna må emellertid enligt § 83 regeringsformen stadgas endast på det sätt, som bör iakttagas vid ändringar i dem. Skall det förfarande, som omförmäles i berörda punkt, erhålla uttrycklig sanktion, torde detta därför böra ske i annan form än den föreslagna, måhända enklast genom ett bemyndigande, i den mån sådant kan lämnas utan grundlagshinder. Det torde väl emellertid kunna anses tillfyllest, om motiveringsvis riksdagens anslutning till rådande praxis vinnes.

Kammarkollegium har gjort en invändning av samma innebörd:

Den här avsedda förklaringen torde kunna lämnas endast i enahanda ordning som gäller stiftande av grundlag. Riksdagen synes endast kunna uttala, att den för sin del icke finner hittillsvarande praxis stridande mot § 77 regeringsformen eller, om riksdagen kommer till en annan uppfattning, medgiva att sådan egendom får säljas.

Slutligen har *riksräkenskapsverket* erinrat om ifrågavarande försäljningars betydelse för den förenkling av förfarandet vid avskrivning av statens fordringar, som ämbetsverket hade under övervägande, samt tillika berört frågan om redovisningen av inropade fastigheter, som mera varaktigt stannade i statens hand. Ämbetsverket har sålunda anfört:

Frågan om det pris som bör godkännas vid realiserandet av fastighet, som utgör säkerhet för en kronans fordran, äger visst samband med frågan om avskrivning och efterskänkande m. m. av statens fordringar. Riksräkenskapsverket vill därför i detta sammanhang erinra om att ämbetsverket genom nådig remiss den 24 november 1939 anbefallts avgiva utlåtande och förslag i anledning av vad riksdagen under punkterna 5 och 7 i skrivelse den 25 maj 1937, nr 311, anfört rörande omarbetning av bestämmelserna angående avskrivning av statens fordringar m. m. I anledning av nämnda remiss har inom ämbetsverket utarbetats ett förslag till reglemente angående avskrivning och avkortning av vissa statens fordringar m. m. Detta förslag, som för närvarande är föremål för fortsatt övervägande inom ämbetsverket, innebär bland annat ett smidigare avskrivningsförfarande. Ett förenklande av avskrivningsförfarandet skulle givetvis främjas, om realiserandet av säkerheten i berörda fall underlättades.

Riksräkenskapsverket vill här beröra frågan om redovisningen av sådan fast egendom, som på något av de i statskontorets utlåtande berörda sätt förvärvats av kronan, utan att förvärvet blivit föremål för statsmakternas prövning, och som därefter kommit att förbliva i statens ägo. Sådant fall kan förekomma, då exempelvis fastighet, som utgör säkerhet för fordran, icke säljes på grund av att kronan antingen vill behålla densamma eller måste behålla den på grund av att godtagbar köpeskillning icke kan erhållas. Sedan flera år har eftersträfvats, att all kronans fasta egendom skall komma att redovisas å kapitalfonder. I konsekvens härmed bör sådan redovisning även ske, då i antydda fall fastighetsinnehavet kan beräknas bliva av viss varaktighet. Det torde då böra ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om invärdering av fastigheten å vederbörlig kapitalfond.

Enligt den uppfattning, varåt jag i det föregående givit uttryck, falla fastigheter, som utgöra tillfälliga, av riksdagen icke prövade placeringar av statsförmögenheten, icke under det i grundlagen stadgade förbudet för Kungl. Maj:t att utan riksdagens samtycke avhända kronan fast egendom. Därest riksdagen ej riktar erinran mot denna uppfattning, torde sålunda försäljningar av båda de slag, som i statskontorets förslag hänförs under mom. A och mom. B 1), ankomma på beslut av Kungl. Maj:t. En självklar förutsättning är givetvis, att fråga endast är om försäljningar vilka ingå såsom led i den normala förmögenhetsförvaltningen.

Beträffande regleringen i sak av ifrågavarande försäljningar delar jag statskontorets uppfattning, att den i mom. A av förslaget omnämnda praxis vid den statliga fondförvaltningen, att förvaltningsmyndigheten utan inhämtande av vare sig Kungl. Maj:ts eller riksdagens samtycke avyttrar fast egendom, som förvärvats till skyddande av en statens fordran, bör, genom uttrycklig delegation av Kungl. Maj:t tillkommande befogenhet, bibehållas i sin nuvarande form. Denna praxis synes, såsom jag framhöll redan vid anmälan av propositionen i ämnet till 1940 års lagtima riksdag (nr 143), vara av väsentligt värde, när det gäller att vid fondförvaltningen tillvarataga kronans intressen. Uttryckliga föreskrifter torde i enlighet med vad styrelserna för kommunikationsverken framhållit böra meddelas i ämnet.

De under mom. B 1) i statskontorets förslag omnämnda försäljningarna av fastigheter, som utan riksdagens medgivande särskilt förvärvats i och för placering av fondmedel eller som övergått i kronans ägo i samband med övertagande av dylika medel, böra däremot — såsom statskontoret även förutsett — endast få verkställas efter Kungl. Maj:ts prövning. Särskilda föreskrifter härom synas icke vara påkallade. Det kan icke vara föremål för tvekan att administrativ myndighet har att underställa Kungl. Maj:t dylika försäljningsfrågor.

Riksräkenskapsverket har påpekat, att mera varaktiga fastighetsinnehav kunde uppkomma genom övertagande av fastigheter vid bevakande av statsverkets fordringar och att redovisning av dessa fastigheter å någon kapitalfond kunde bli påkallad. En sådan redovisning bör dock endast komma ifråga i samband med att behov uppkommit av fastigheten för visst ändamål. I regel torde fastigheten därvid böra överföras till och invärderas å annan ka-

pitalfond än den, för vilken den ursprungligen inropats, varvid fråga kan uppkomma om att ersättning skall beredas sistnämnda fond. Sedan invärdet ring skett, måste statens innehav av fastigheten — oavsett om ersättning i samband därmed utgått och ärendet alltså underställts riksdagen eller ej — anses ha erhållit så stabil karaktär, att vanliga regler rörande försäljningsbefogenheten böra gälla.

Försäljning och byte av fast kronoegendom i allmänhet.

Förslaget till allmänt försäljningsbemyndigande har av statskontoret upptagits under *mom. B 2)* och innebär, att Kungl. Maj:t skulle inhämta riksdagens medgivande för ett budgetår i sänder att utan riksdagens hörande i det enskilda fallet besluta om försäljning och byte av fast kronoegendom i allmänhet och kronans andel i samfällad mark, såframt egendomens eller andelens taxeringsvärde uppgår till högst 20,000 kronor, eller, därest sådant värde icke är åsatt, saluvärdet finnes efter verkställd uppskattning belöpa sig till högst nämnda belopp. Beträffande under domänstyrelsens förvaltning ställd egendom har statskontoret dock ansett frågan om ett specialbemyndigande framdeles kunna upptas till övervägande i samband med prövning av styrelsens förslag till riktlinjer för den framtida dispositionen av kronans jordbruksdomäner.

Som motivering till det föreslagna försäljningsbemyndigandet har statskontoret i huvudsak framhållit följande.

Nu gällande bemyndiganden äro meddelade antingen tills vidare eller på fem år eller på ett år. Atminstone vad angår bemyndigandet för domänstyrelsen synes vid bestämmandet av tidslängden hänsyn hava tagits till räckvidden av detsamma. Då statskontoret i det följande går att föreslå avsevärt vidgade befogenheter för Kungl. Maj:t att vid de överlåtelse och upplåtelse, som skulle omfattas av bemyndigandet, fastställa försäljningsvillkor och sättet för köpeskillings bestämmande i syfte att ernå en smidigare handläggning av hithörande frågor, så att även mera affärsmässiga synpunkter kunna tillgodoses, lär riksdagen böra beredas tillfälle att i samband med proposition i ärendet årligen upptaga dessa spörsmål till omprövning. Bemyndigandet skulle således lämnas budgetårsvis.

Kommunikationsverken ha föreslagit, att Kungl. Maj:t skulle inhämta riksdagens medgivande att försälja under dessa verks förvaltning ställd fast egendom, som ej vidare vore för statligt ändamål behöfvlig och vars taxerings- eller saluvärde uppginge till högst 20,000 kronor. Den värdegräns, som för närvarande är fastställd, då fråga är om avhändelser av allmänna arvsfonden tillfallen fast egendom eller vid försäljningar av kyrklig jord, utgör likaså 20,000 kronor. Vid avhändelser av kronans andel i samfälligheter, som tillfallit allmänna arvsfonden, är emellertid värdegränsen lägre, nämligen 5,000 kronor. Tillräckliga skäl att vid överlåtelse av sådana andelar bibehålla denna lägre värdegräns anser statskontoret dock icke föreligga. Enligt ämbetsverkets mening bör därför Kungl. Maj:t medgivas befogenhet att besluta om försäljning och byte av fast egendom eller kronans andel i samfällad mark, såframt egendomens eller andelens taxeringsvärde uppgår till, eller, därest sådant värde icke är åsatt, saluvärdet finnes efter verkställd uppskattning belöpa sig till högst 20,000 kronor.

Lämnas ett medgivande av sådan innebörd, synes anledning icke längre

förefinnas att bibehålla det av 1929 års riksdag lämnade, icke tidsbegränsade medgivandet angående avstående av under domänstyrelsens förvaltning stående fast egendom samt det senast av 1939 års riksdag på fem år förnyade medgivandet för vattenfallsstyrelsen att enligt de föreskrifter, som av Kungl. Maj:t utfärdas, försälja eller bortbyta tomter under styrelsens förvaltning.

Denna allmänna reglering bör ersätta jämväl det av riksdagen årligen lämnade bemyndigandet att avstå fast kronoegendom för expropriationsändamål m. m.

Styrelserna för kommunikationsverken ha motiverat sitt förslag att Kungl. Maj:t skulle bemyndigas att tillsvidare försälja för staten icke behövlig egendom, vars taxerings- eller saluvärde icke överstiger 20,000 kronor, med följande.

Ett steg i förenklande och affärsmässig riktning vore givetvis, att verksstyrelserna bemyndigades att själva besluta om försäljning av under deras förvaltning ställd fastighet, åtminstone där densammes taxerings- eller saluvärde icke uppgår till ett mera avsevärt belopp, med skyldighet för verksstyrelserna att efter varje budgetårs slut till Kungl. Maj:t inkomma med anmälan om de under året avslutade försäljningarna.

Styrelserna utgå emellertid ifrån att riksdagen icke avsett att fränhända sig bestämmanderätten vid försäljning av fastighet, vars värde uppgår till mera avsevärt belopp, och att beträffande annan fastighet Kungl. Maj:t skulle förbehållas prövningsrätt, Kungl. Maj:t därvid givetvis obetaget, att av praktiska skäl lämna verksstyrelserna generellt bemyndigande att försälja fast egendom av mindre värde.

Med hänsyn tagen till de senaste årens försäljningar av kommunikationsverken tillhörig fast egendom få verksstyrelserna föreslå, att, då taxerings- eller saluvärdet av fastigheten överstiger 20,000 kronor, samtycke till att fastigheten må försäljas skall inhämtas av Kungl. Maj:t och riksdagen, men, då värdet uppgår till högst detta belopp, försäljning skall kunna ske efter Kungl. Maj:ts beprövande utan inhämtande av riksdagens samtycke.

Domänstyrelsen har i skrivelse den 30 september 1940 ansett att värdegränsen vid försäljningsbemyndigandet, såvitt anginge domänverkets fastigheter, icke borde sättas lägre än 100,000 kronor och till stöd härför anfört:

Den allmänna regeln angående försäljning av domänstyrelsens egendom innefattar för närvarande bemyndigande att försälja fastighet, vilken i årligt arrende lämnar högst 1,000 kronor eller, där den ej är för sig utarrenderad, vid verkställd uppskattning finnes ej kunna lämna högre årligt arrende än nu sagts. Saluvärdet å en dylik egendom växlar ganska väsentligt, beroende på om andra förmåner tillkomma egendomen än som direkt hänföra sig till jordbruksavkastningen. Den nedre gränsen för en fastighet med arrendevärde av 1,000 kronor stannar i allmänhet vid 20,000 kronor, under det att saluvärdet understundom kan överstiga 50,000 kronor. Den 18 februari 1938 medgav Kungl. Maj:t sålunda försäljningsbeslut beträffande kronoegendomen Tift Rättaregården i Östergötlands län med ett saluvärde av 53,000 kronor. Det torde därför vara lämpligare att angiva den övre gränsen för Kungl. Maj:ts befogenhet med ledning av egendomens beräknade saluvärde. För att åstadkomma någon verklig lättnad i försäljningsarbetet bör denna gräns icke sättas lägre än vid 100,000 kronor.

I utlåtande över statskontorets förslag har domänstyrelsen ytterligare understrukt dessa synpunkter.

En tillämpning av statskontorets förslag på domänfondens fastigheter skulle i viss mån innebära en beskärning av Kungl. Maj:ts nuvarande befogenheter. Enligt förslaget skall Kungl. Maj:ts försäljningsrätt omfatta fastigheter med ett värde av högst 20,000 kronor, under det att Kungl. Maj:t för närvarande kan avyttra egendomar under styrelsens förvaltning till betydligt högre belopp. Försäljning har sålunda ägt rum av fast egendom till värde mellan 50,000 och 60,000 kronor. Styrelsen håller före att den övre värdegränsen för Kungl. Maj:ts befogenheter bör höjas och att denna lämpligen bestämmas till 100,000 kronor. Det torde kunna förutsättas, att någon mera vägande invändning mot vad sålunda föreslagits icke kommer att resas, då statsmakterna numera med ledning av utav styrelsen i underdånigt utlåtande den 8 november 1941 framlagda grundlinjer beträffande statens innehav av jordbruksfastigheter bli i tillfälle att förhandsvis i princip bestämma vilka fastigheter, som böra försälas. Styrelsen har sistnämnda dag överlämnat den i statskontorets skrivelse bebadade utredningen angående de jordbruksdomäner, som i fortsättningen böra behållas i kronans ägo. Såsom statskontoret upplyst har egnahemsstyrelsen, till vilket ämbetsverk åtskilliga jordbruksdomäner årligen överlåtas, meddelat beslut om försäljning av jordbruksfastighet, vars värde uppgått till omkring 100,000 kronor. Styrelsen förordar alltså, att det föreliggande förslaget må göras tillämpligt även å domänfondens fastigheter, därvid den övre värdegränsen bestämmas till 100,000 kronor.

Av övriga myndigheter, som närmare berört förslaget i denna del, har betonats, att den föreslagna värdegränsen innebär en begränsning i vissa avseenden i förhållande till nu lämnade försäljningsmedgivanden och yrkanden om höjning av gränsen ha även gjorts.

Justitiekanslersämbetet har gjort en jämförelse med mom. E i statskontorets förslag — enligt vilket övriga i lag eller annan form meddelade försäljningsbemyndiganden allttjämt skola vara gällande, i den mån de icke infattas i de föreslagna medgivandena — och härom anført:

Medan punkten *B.* i de praktiskt viktiga fallen uppdrager snäva gränser för bemyndigandet — delvis vida snävare än de nu gällande — är försäljningsfriheten i punkten *E.* mycket vidsträckt. Exempelvis skulle egnahemsstyrelsen hava en till tiden obegränsad befogenhet att sälja under dess förvaltning stående fast egendom utan hänsyn till dess värde, under det att Kungl. Maj:t skulle vara förhindrad att utan framställning till riksdagen avhända kronan sådan fast egendom till ett värde över 20,000 kronor, som i enskilds hand kunnat exproprieras.

Flygförvaltningen har ansett en höjning av värdegränsen för vissa försäljningar inom dess förvaltningsområde önskvärd och härvid framhållit:

Under de senaste åren har för flygvapnets räkning förvärvats ett stort antal fastigheter i landets olika delar. Det har därvid inträffat, att fastigheter, varav endast en del erfordrats för flygvapnets behov, måst i sin helhet inköpas, enär fastigheterna ej kunnat styckas eller en styckning skulle ha föranlett oskäligen intrångsersättning. Försäljning av sådana överflödiga områden eller desammas utbytande mot annan mark, som kan vara för kronan mer behöflig bör kunna ske utan sådan tidsutdräkt och sådana formaliteter, som kunna medföra att lämpliga tillfällen måste försittas.

Flygförvaltningen får således bestyrka statskontorets uttalande rörande behov av smidigare bestämmelser i ämnet och har emot kontorets förslag ej

annan erinran än att flygförvaltningen anser, att möjlighet bör föreligga för Kungl. Maj:t att utan riksdagens hörande i fall av förut angiven beskaffenhet meddela beslut om försäljning eller byte även där frågan är om markvärde, överstigande 20,000 kronor.

Kammarkollegium har strukit under de begränsningar, som förslaget innebär i förhållande till nuvarande försäljningsmedgivanden, och ansett detta komma att medföra förseningar i vissa fall. Ämbetsverket har framhållit följande.

Huvudbemyndigandet innebär i vissa fall en inskränkning av vad för närvarande gäller. Kungl. Maj:ts befogenhet att för expropriationsändamål avstå fast kronoegendom m. m. skulle sålunda, i motsats till vad nu är fallet, underkastas inskränkning med hänsyn till markens värde. Vissa frågor om dylikt avstående komme alltså att kräva riksdagens samtycke i det enskilda fallet, varigenom en försening ofta icke torde kunna undvikas. En motsvarande inskränkning skulle ske jämväl beträffande viss under domänstyrelsens förvaltning stående fast egendom, där för närvarande någon värdegräns vid bemyndigandet icke är satt. Såsom statskontoret påpekat torde emellertid frågan om specialbemyndigande för domänverkets del i annat sammanhang komma under omprövning.

Enligt statskontorets förslag skulle Kungl. Maj:t av riksdagen för ett bud-*Departements-*
chefen. getår i sänder utverka ett generellt försäljningsmedgivande i fråga om fastigheter och fastighetsandelar, vilkas värden uppgå till högst 20,000 kronor. Ett sådant bemyndigande skulle onekligen i vissa avseenden betyda en utvidgning av Kungl. Maj:ts befogenheter, dock i huvudsak endast beträffande sådana myndigheters förvaltning, där fastighetsförsäljningar i större utsträckning tidigare icke förekommit. Härvid bortser jag från den föreslagna höjningen av värdegränsen från 5,000 till 20,000 kronor för andelar i samfälligheter, som må av Kungl. Maj:t försälas. För sådana myndigheter däremot, vilkas fastighetsförsäljningar haft någon större omfattning och betydelse, har behov av allmänna försäljningsmedgivanden redan tidigare yppat sig och, såsom av den förut lämnade översikten framgår, föranlett ett flertal olika bemyndiganden. I förhållande till dessa skulle statskontorets förslag, på sätt flera remissmyndigheter påpekat, innebära begränsningar i viktiga hänseenden, varvid särskilt må framhållas följande.

För det första skulle tidslängden inskränkas i förhållande till nuvarande bemyndiganden såväl i fråga om vissa domänstyrelsens samt allmänna arvsfondens fastigheter, för vilka lämnats försäljningsmedgivanden tills vidare intill dess annorlunda kunde varda beslutat, som i fråga om vattenfallsstyrelsens egendom, för vilken lämnats försäljningsmedgivanden för fem år i sänder. Ettårsbemyndiganden ha tidigare i huvudsak förekommit endast beträffande försäljning av större fastigheter under domänstyrelsens förvaltning samt beträffande avstående av egendom för ändamål av expropriationskaraktär.

För det andra skulle det föreslagna bemyndigandet i flera fall betyda en sänkning av värdegränsen i förhållande till nuvarande bemyndiganden. Någon värdegräns är sålunda icke uppställd i medgivandena till försäljning av

fastigheter under vattenfallsstyrelsens och, såvitt angår avyttring för egna-hemsändamål, under domänstyrelsens förvaltning samt ej heller för försäljning av fastigheter till ändamål av expropriationskaraktär. Vidare skulle den föreslagna värdegränsen sannolikt i många fall ligga lägre än den som uppställt i det icke ändamålsbegränsade försäljningsmedgivandet i fråga om domänstyrelsens fastigheter. Enligt vad domänstyrelsen framhållit motsvaras nämligen denna — ett arrendevärde av 1,000 kronor — i allmänhet av saluvärden, som röra sig från 20,000 kronor upp emot 50,000 å 60,000 kronor. I sistnämnda hänseende skulle dock den sänkning, som den föreslagna värdegränsen kan innefatta, endast ha temporär betydelse, därest framdeles — på sätt statskontoret ansett kunna övervägas — ett specialbemyndigande beträffande egendom, ställd under domänstyrelsens förvaltning, komme till stånd.

Försäljningsbemyndigandet bör enligt min mening utformas enhetligt. Något specialbemyndigande i anslutning till de av domänstyrelsen numera framlagda riktlinjerna för den framtida dispositionen av kronans jordbruksdomäner anser jag, efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet, icke böra ifrågasättas. Med denna utgångspunkt ter sig det föreslagna bemyndigandet alltför begränsat. Det är icke uteslutet att antalet försäljningsfrågor, som skulle få lov att föreläggas riksdagen, efter förslagets genomförande skulle bli större än nu. Då syftet med riksdagens framställning varit att åstadkomma en minskning av de försäljningsärenden, som i varje särskilt fall skulle prövas av riksdagen, för att sålunda möjliggöra en snabbare och smidigare handläggning av hithörande frågor, torde en utvidgning av bemyndigandet böra övervägas.

Den föreslagna begränsningen av bemyndigandet att gälla endast för ett budgetår i sänder synes mig praktiskt sett vara av mindre betydelse. Några konstitutionella hinder att giva bemyndigandet större varaktighet än ett år, torde visserligen, som framgår av vad jag tidigare anført, icke föreligga. Då emellertid varje lagtima riksdag under alla förhållanden bör erhålla en översikt över de under det gångna året verkställda fastighetsförsäljningarna, torde det icke innebära någon större omgång, om även själva bemyndigandet samtidigt underställes riksdagens prövning. I den mån ett årligt förnyande av försäljningsbemyndigandet kan anses äga något konstitutionellt värde, vill jag sålunda icke göra någon erinran mot den föreslagna tidsbegränsningen av bemyndigandet.

En höjning av värdegränsen synes däremot påkallad. Hur högt denna gräns lämpligen bör sättas vid ifrågavarande bemyndigande, vilket som förut nämnts bör omfatta jämväl domänstyrelsens egendom, kan vara föremål för delade meningar. En betydande höjning i förhållande till den av statskontoret föreslagna gränsen är erforderlig, om den avsedda effekten i förenklingshänseende skall uppnås. Å andra sidan anser jag den värdegräns av 100,000 kronor, som domänstyrelsen förordat, vara alltför hög. Ur praktiska synpunkter torde en begränsning av bemyndigandet till fastigheter, vilkas taxerings- eller saluvärden icke överstiga 40,000 kronor, vara tillfredsställande. Den inskränkning av vissa nu gällande bemyndiganden, som ock-

så denna gräns betyder, skulle drabba i huvudsak endast vissa försäljningar till speciella ändamål, såsom för avstyckning till egna hem eller för väganläggningar och liknande allmännyttiga företag. Försäljningsärenden, som avse fastigheter värda mer än 40,000 kronor, anser jag i allmänhet vara frågor av sådan betydelse, att de böra underställas riksdagens prövning. Den angivna värdegränsen avser givetvis egendomar, sådana de föreligga i statens hand, innan fråga om försäljning uppkommit.

Den nyss förordade begränsningen i tidshänseende av bemyndigandet bör vara ägnad att minska eventuella betänkligheter mot den föreslagna höjningen av värdegränsen. Vid riksdagens ställningstagande år 1929 till försäljningsbemyndigandena i fråga om domänstyrelsens egendom gavs uttryck åt denna synpunkt, i det att en större räckvidd ansågs kunna givas åt försäljningsmedgivanden, som årligen förnyades, än åt icke tidsbegränsade sådana.

Enligt statskontorets förslag skulle Kungl. Maj:t äga delegera försäljningsrätten överlag till underordnad administrativ myndighet. Detta kan ha motiverat en viss försiktighet vid utformandet av försäljningsbemyndigandet för Kungl. Maj:t. Vid den av mig förordade höjningen av värdegränsen torde en begränsning av rätten att delegera försäljningsbefogenheten till underordnad myndighet vara påkallad, förslagsvis till högst den av statskontoret föreslagna värdegränsen, 20,000 kronor. Jag återkommer senare till denna fråga.

Under förevarande punkt föreslår jag sålunda, att Kungl. Maj:t skall inhämta riksdagens medgivande för nästa budgetår att utan riksdagens hörande i det enskilda fallet besluta om försäljning och byte av kronan tillhörig fast egendom — varmed avses såväl kronofastigheter som kronans andelar i samfällid fast egendom — såframt taxeringsvärdet för fastigheten eller andelen uppgår till högst 40,000 kronor, eller, där taxeringsvärde icke är åsatt, det vid särskild uppskattning utrönta saluvärdet icke överstiger nämnda belopp.

Vad sålunda föreslagits angående medgivande till försäljning av fast kronoegendom synes böra gälla jämväl i fråga om de försäljning närstående upplåtelseformerna, nämligen upplåtelse under åborätt och tomträtt till sådan egendom.

Avstående utan ersättning av fast kronoegendom i vissa fall.

Statskontoret har under mom. B 3) föreslagit, att det allmänna försäljningsmedgivandet skulle kompletteras med ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta jämväl om avhändelse utan ersättning av fast kronoegendom eller kronans andel i samfällid mark för vägändamål och andra liknande allmänna ändamål samt i fall, som avses i 7 § lagen den 13 juni 1921 (nr 299) om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfällida ägor och rättigheter, såframt egendomens eller andelens taxeringsvärde uppgår till högst 1,000 kronor, eller, därest sådant värde icke är åsatt,

saluvärdet finnes efter verkställd uppskattning uppgå till högst nämnda belopp.

Ämbetsverket har som motiv för detta förslag framhållit, att det årliga bemyndigandet om avstående av fast kronoegendom för expropriationsändamål m. m. innefattade även en rätt till vissa benefika avhändelser. Då detta bemyndigande skulle inbegripas i den allmänna regleringen, syntes det statskontoret önskvärt att i förevarande sammanhang utverka riksdagens medgivande om rätt för Kungl. Maj:t att besluta jämväl om nyssnämnda benefika avhändelser.

Några av remissmyndigheterna ha riktat erinringar mot förslaget i denna del.

Arméförvaltningen har ifrågasatt lämpligheten av de begränsningar i förhållande till nuvarande bemyndigande, som bland annat införandet av 1,000-kronorsgränsen vid avhändelser och upplåtelser för vägändamål innebure, samt härom anfört:

Denna maximering av egendomens värde till 1,000 kronor innebär ifråga om egendomens avhändande för vägändamål en väsentlig inskränkning av den åt Kungl. Maj:t hittills inrymda befogenheten enligt cirkuläret den 21 februari 1941 (nr 79) p. 3. *Arméförvaltningen* vill för sin del ifrågasätta lämpligheten av en sådan begränsning. Enligt samma punkt av cirkuläret har Kungl. Maj:t för närvarande befogenhet att medgiva att för vägföretag må kostnadsfritt begagnas å Kronans ägor befintliga grustäcker m. m. Dylik befogenhet för Kungl. Maj:t synes icke böra bortfalla utan lämpligen böra lämnas i nu förevarande sammanhang.

I vad punkten B 4 avser upplåtelse av mark för vägändamål synes maximeringen till 1,000 kronors värde av egendomen böra helt bortfalla, enär i annat fall ett antal ärenden, som enligt nu gällande medgivande kunna handläggas av Kungl. Maj:t eller central förvaltningsmyndighet, skulle behöva underställas riksdagens prövning.

Kammarkollegium har framhållit behovet av vissa preciseringar i det föreslagna medgivandet och anfört följande.

Enligt sista stycket i gällande bemyndigande att för expropriationsändamål avstå fast kronoegendom m. m. har riksdagen medgivit att, då enligt 7 § lagen den 13 juni 1921 (nr 299) om förvaltning av bysamfälligheter och därmed jämförliga samfällda ägor och rättigheter beslut fattats om avhändande utan ersättning av samfälld mark eller rättighet, däri kronan äger del, Kungl. Maj:t må, utan riksdagens särskilda hörande, för kronans räkning godkänna beslutet, så framt värdet av kronans andel i samfälligheten provas uppgå till högst 1,000 kronor. Såsom framgår av medgivandets ordalydelse och omständigheterna vid dess första tillkomst (se propositionen nr 6 till 1940 års riksdag, sid. 2), avser medgivandet sådana fall, då hela samfälligheten avstås vederlagsfritt och alltså även övriga delägare göra en ekonomisk uppoffring. Då kravet härpå alljämt synes böra upprätthållas men icke framstår i den föreslagna nya lydelsen av medgivandet, torde medgivandet i denna del, eventuellt utbrutet såsom särskild punkt, böra formuleras i anslutning till den motsvarande lydelsen.

De ändamål, till förmån för vilka benefik avhändelse i övrigt skulle få ske,

hava i förslaget, med avvikelse från nuvarande formulering, angivits såsom »vägändamål och andra liknande allmänna ändamål». Det torde kunna ifrågasättas, huruvida det icke närmare bör angivas, vilka ändamål som härmed avses. Samtliga synas de böra vara av sådant innehåll, att expropriation kan beviljas.

Jag delar statskontorets uppfattning om lämpligheten av att komplettera *Departements-*
det allmänna försäljningsmedgivandet med ett bemyndigande för Kungl. *chefen.*
Maj:t att besluta om avhändelser eller upplåtelser av fast egendom för vissa ändamål utan att full ersättning eller eventuellt utan att någon ersättning alls utgår.

Ett bemyndigande av denna art tillkom i samband med statens stöd vid järnvägsnätets utbyggande och ingår för närvarande i det av riksdagen årligen förnyade medgivandet till avhändelse av fast kronoegendom för expropriationsändamål. Utan ersättning må sålunda avstås eller upplåtas mark, som erfordras för anläggande eller förändring av allmän väg eller för anläggande av järnväg enligt Kungl. Maj:ts tillstånd. I dylikt fall kan jämväl medgivas rätt för företaget att kostnadsfritt disponera kronans kalk- och stenbrott samt grustäkter. Någon värdegräns är icke uppställd för bemyndigandet. Avgörandet ligger hos Kungl. Maj:t i de fall, då fråga är om mark för järnvägsanläggning eller om jordområde, som är bebyggt eller överstiger 5 hektars yta eller är värt mer än 2,000 kronor, och eljest hos vederbörande centrala förvaltningsmyndighet. Härjämte har sedan år 1940 åt Kungl. Maj:t lämnats bemyndigande att för kronans del biträda beslut, som i stadgade former fattats av delägarna i vissa samfälligheter, om avstående utan ersättning av samfälld mark, dock endast i den mån värdet av kronans andel icke överstiger 1,000 kronor. Sistnämnda avhändelser äro icke knutna till visst ändamål.

Enligt statskontorets förslag skulle dessa båda bemyndiganden slås samman till ett med i huvudsak bådaderas begränsningar, så att avstående utan ersättning endast skulle få ske till förmån för »vägändamål och andra liknande allmänna ändamål» och icke få avse värden utöver 1,000 kronor. Denna förenkling synes mig alltför långt driven. Bland annat skulle, som arméförvaltningen påpekat, den nyinförda värdegränsen för avstående av mark för vägändamål kunna föranleda en ökning av antalet ärenden, som måste föreläggas riksdagen. Om vägväsendet förstatligas, mister måhända denna invändning i vikt. En lämpligare utformning än som av statskontoret föreslagits synes dock böra eftersträvas.

Jag vill förorda, att nuvarande bestämmelser beträffande benefikt avstående av mark för vissa expropriationsändamål lämnas i sak väsentligen oförändrade. Då fråga är om anläggande av allmän väg eller järnväg bör sålunda Kungl. Maj:t eller, såvitt angår obebyggt område av högst 5 hektars yta eller 2,000 kronors värde, central förvaltningsmyndighet fortfarande äga medgiva avhändande av egendomen mot lägre ersättning än saluvärdet eller ock utan ersättning ävensom medgiva företaget att utnyttja kronans kalk- och sten-

brott samt grustäkter på motsvarande förmånliga villkor. Fastigheter böra dock icke utan riksdagens hörande få benefikt avstås, i den mån deras värden överstiga den gräns, som angivits i det allmänna, av riksdagen lämnade försäljningsmedgivandet.

Vad angår behovet av medgivande för Kungl. Maj:t att biträda beslut om avstående utan ersättning av kronans andel i samfälligheter har frågan kommit i annat läge genom lagen den 20 februari 1942 (nr 48) om ändring av 7 § bysamfällighetslagen. Numera kräves sålunda icke »tillstånd i vederbörlig ordning» för avhändelse av kronans andel, då denna icke uppgår till mera än en tredjedel av samfälligheten eller icke har högre värde än 5,000 kronor. Det förefaller då tveksamt, om ett speciellt bemyndigande för Kungl. Maj:t att utan ersättning avstå kronoandel av högst 1,000 kronors värde är påkallat.

Man får vid frågans bedömande skilja på två olika fall. Om kronoandelen utgör mera än en tredjedel, kräves fortfarande Kungl. Maj:ts och riksdagens tillstånd till avhändelse, försåvitt denna icke faller under något allmänt bemyndigande för Kungl. Maj:t att avhända kronan fast egendom. För avhändelse utan ersättning skulle då erfordras ett medgivande för Kungl. Maj:t av nuvarande innehåll. Vad åter angår fall, då kronoandelen utgör mindre än en tredjedel och tillstånd i vederbörlig ordning sålunda icke längre kräves, blir förhållandet ett annat. Om beslut i stadgade former att avstå den samfällda egendomen utan ersättning fattats vid sammanträde med delägarna, går beslutet, oavsett förvaltningsmyndighetens eller Kungl. Maj:ts åtgöranden, i verkställighet, försåvitt icke domstol, ifall kronan ej samtyckte till avhändelsen, finner beslutet lända till märkligt förfång för staten. Därest man efter lagändringen i båda fallen vill ha kvar samma frihet att utan riksdagens hörande benefikt avstå kronoandel av högst 1,000 kronors värde, bör sålunda inhämtas riksdagens medgivande *dels* för Kungl. Maj:t att avstå från dylik kronoandel, som utgör mera än en tredjedel av samfälligheten, *dels ock* för förvaltningsmyndighet att biträda beslut om avstående av dylik kronoandel, som utgör mindre än en tredjedel, men vars avstående ändock kan anses lända till märkligt förfång för staten.

Syftet med det ursprungliga bemyndigandet av 1940 års lagtima riksdag torde ha varit att underlätta förfarandet i fall, där statens intresse i samfälligheten kunde anses vara bagatellartat. Något annat skäl för efterskänkande av statens rätt för icke angivna ändamål synes icke ha gällt. Då statens intresse icke kan sägas vara så ringa i de nu ifrågavarande fallen, finner jag icke påkallat att särskilt riksdagsbemyndigande utverkas ifråga om dessa. Skulle fråga av nämnvärd betydelse uppkomma, där speciella skäl för benefikt avhändelse föreligga, torde denna böra i vanlig ordning bli föremål för riksdagens prövning.

Upplåtelse av tomträtt, nyttjanderätt m. m. till fast kronoegendom.

Statskontoret har under mom. B 4) föreslagit, att riksdagens bemyndigande tillika skall för ett budgetår i sänder inhämtas till att vad rörande överlåtelse av kronans fasta egendom eller andel i sådan egendom medgivits skall äga motsvarande tillämpning i fråga om upplåtelse under åborätt av sådan mark samt om upplåtelse av tomträtt, nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark, dock att i fråga om upplåtelse av vissa kronan tillhöriga vattenfall skall gälla, vad därom särskilt är stadgat.

Ämbetsverket har som motivering till förslaget i denna del framhållit i huvudsak följande.

Enligt det givna uppdraget skulle bestämmelserna avse endast försäljning av fast egendom. § 77 regeringsformen reglerar emellertid även förvaltningen av kronans fastigheter, och då stadgandena i det årliga bemyndigandet rörande avstående av fast kronoegendom för expropriationsändamål (se cirkulär nr 79/1941) innefatta bestämmelser rörande upplåtelser av sådan egendom, lära i detta sammanhang även böra fastställas befogenheterna för Kungl. Maj:t att utan riksdagens hörande i det enskilda fallet besluta i fråga om upplåtelse under åborätt av kronans mark samt av tomträtt, nyttjanderätt eller servitutsrätt till sådan mark. Vad åter angår upplåtelse av kronan tillhöriga vattenfall med vattenfallsrätt eller på arrende, synes denna fråga här böra lämnas å sido. Hithörande spörsmål hava nämligen redan reglerats genom kungörelsen den 4 juli 1910 (nr 72) angående grunder för förvaltningen av vissa kronan tillhöriga vattenfall (ändrad genom kung. nr 68/1911, 188/1915 och 180/1927) samt förordningen den 11 juni 1915 (nr 187) angående grunder för upplåtelse av vissa kronan tillhöriga vattenfall och strömfall.

Bemyndigandet till upplåtelse av ifrågavarande rättigheter i kronans fastigheter synes enklast kunna genomföras på så sätt, att riksdagen medger, att vad i det föregående sagts om överlåtelse av kronans fasta egendom eller andel i sådan egendom skall äga motsvarande tillämpning i fråga om upplåtelse under åborätt av sådan mark samt av tomträtt, nyttjanderätt eller servitutsrätt till marken.

Remissmyndigheterna ha i allmänhet icke berört förslaget, i vad avser befogenheten att verkställa de angivna upplåtelseerna till kronans fastigheter. Vissa av affärsverksstyrelserna ha emellertid avstyrkt förslaget såvitt angår nyttjanderättsupplåtelser, då det syntes innebära en icke motiverad inskränkning i deras hittillsvarande förvaltningsbefogenheter.

Järnvägsstyrelsen har härom anfört:

Därest statskontorets förslag är avsett att innebära bland annat att frågor rörande utarrendering av fastigheter med värde över 20,000 kronor skulle komma under riksdagens omprövning må framhållas, att för närvarande gäller beträffande upplåtelser med nyttjanderätt att järnvägsstyrelsen, liksom också torde vara fallet med övriga affärsdrivande verk, verkställt sådana upplåtelser utan att frågan underställts Kungl. Maj:ts prövning, vilket skett med stöd av den allmänna förvaltningsrätt över sina fastigheter, som blivit anförtrodd åt styrelsen. Enligt styrelsens mening föreligger icke någon anledning att göra någon ändring beträffande nyttjanderättsupplåtelser av kronans fastigheter.

Vattenfallsstyrelsen har anfört:

Statskontorets förslag innehåller jämte förslag till grunder för försäljning av fast kronoegendom ett uttalande om upplåtelse av nyttjanderätt till kronomark, varav synes framgå, att dylik upplåtelse skulle, därest taxeringsvärdet överstege 20,000 kronor, underställas riksdagens prövning.

Vattenfallsstyrelsen får i anledning därav framhålla, att styrelsen förvaltar ett stort antal fastigheter av den storleksordning, varom här är fråga, dels i Trollhättan, där det gamla kanalbolagets jordbruksfastigheter utarrenderas, i den mån de ej tagits i anspråk för statens räkning eller utvidgning av stadsplanen, dels i Södertälje, där vissa områden med därå uppförda bostadshus reserverats för en eventuell breddning av kanalen, dels områden, förvärfvade vid köp av vattenfall, som ännu ej komma att tagas i anspråk för bebyggande, dels ock vissa torvmossar och fisken.

Dessa fastigheter hava hittills på lämpligt sätt utnyttjats med stöd av den allmänna förvaltningsrätt, som ansetts tillkomma statens affärsdrivande verk. Det skulle enligt styrelsens förmenande leda till ett stundom besvärande dröjsmål, om dessa arrendeärenden skulle underställas riksdagen, och ett eftersättande av den effektivitet och smidighet, som i förvaltningen är önskvärd. Det kan nämligen stundom hända, att med ändrade förhållanden även ändringar i avtalen tid efter annan kunde befinnas önskvärda, och dylika ändringar skulle i konsekvens med förslaget även behöva underställas riksdagen. Då det ej heller gärna kunde vara något att vinna på en dylik ändring av gällande praxis, får vattenfallsstyrelsen avstyrka bifall till förslaget i denna del.

Kammarkollegium har jämväl ansett bemyndigandet alltför restriktivt i fråga om vissa upplåtelser och ifrågasatt, att den uppställda värdegränsen borde avse värdet av den rättighet, som upplåtes, och icke fastighetens värde. Ämbetsverket har anfört:

Bestämmelserna synas innebära, att Kungl. Maj:t skall äga däri omfördäld befogenhet i den mån värdet av den fastighet, varom fråga är, icke överstiger 20,000 kronor. Det torde emellertid kunna förekomma, även där fastighetens värde överstiger detta belopp, att det är fråga om en nyttjanderätt eller servitutsrätt av mindre värde, vars upplåtande i det enskilda fallet icke synes behöva dragas under riksdagen. Det torde därför kunna ifrågasättas, huruvida icke den uppställda värdegränsen i hithörande fall i stället bör avse värdet av den rättighet, som skall upplåtas.

Domänstyrelsen har i sin skrivelse den 30 september 1940 ansett de nuvarande bestämmelserna om avstående och upplåtelse av fast kronoegendom för expropriationsändamål vara onödigt invecklade och delvis svåra att förstå. Styrelsen har ansett, att det knappast kunde föreligga sakliga skäl för att vid expropriationsupplåtelser begränsa Kungl. Maj:ts befogenheter på sätt i gällande cirkulär skett.

Riksräkenskapsverket har i detta sammanhang berört frågan om Kungl. Maj:ts befogenhet att besluta om överflyttning av förvaltningen av fastigheter från en statlig kapitalfond till en annan och härom anfört:

Understundom ifrågakommer att från en kapitalfond till en annan överföra fastighet, som saknar användning för en fondförvaltande myndighet men som är användbar för eller synes kunna lämpligare omhändervhas av en annan fondförvaltande myndighet. Såsom framgår av propositionen nr

158 till 1939 års lagtima riksdag (sid. 5) kan en dylik omföring av fast egendom mellan olika statliga kapitalfonder äga rum vid sidan av budgeten och alltså utan vederlag till fond, varifrån omföringen äger rum. Enligt uttalande i samma proposition har det, när icke särskilda omständigheter föranleda till annat, synts få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om fördelning av den i förmögenhetsredovisningen ingående fasta egendomen mellan olika kapitalfonder, som betingas av egendomens av ålder givna eller av riksdagen fastställda användning, samt om därmed förbundna redovisningstekniska åtgärder. Omföringar av berörda slag torde i regel gälla smärre fastigheter. Om nu Kungl. Maj:t i huvudsaklig anslutning till statskontorets förslag erhåller bemyndigande att försälja fast egendom utan riksdagens hörande, torde det jämväl få ankomma på Kungl. Maj:t att utan den inskränkning, som må ligga i berörda uttalande i propositionen nr 158, fördela den i förmögenhetsredovisningen ingående fasta egendomen mellan olika kapitalfonder, åtminstone under enahanda förutsättningar, som komma att gälla beträffande egendomens avhändande. Ett bemyndigande härutinnan torde böra utverkas av riksdagen i nu förevarande sammanhang.

I § 77 regeringsformen lämnas föreskrifter jämväl om förvaltningen av kronans fastigheter. Dessa skola enligt stadgandet förvaltas efter de grunder, riksdagen föreskriver. Förbehåll har dock gjorts i paragrafen om att de personer, som efter dittills gällande författningar innehade eller nyttjade dylika fastigheter, skulle äga njuta laglig rätt därå till godo.

Statskontoret har i samband med fullgörandet av sitt uppdrag att utarbete förslag till bestämmelser om försäljning av den fasta egendomen föreslagit, att Kungl. Maj:t samtidigt skulle inhämta riksdagens medgivande att besluta om upplåtelser av icke endast åborätt och tomträtt utan även nyttjanderätt och servitutsrätt till sådan egendom enligt i huvudsak samma grunder, som föreslagits i fråga om överlåtelse av äganderätt till sådan egendom.

Vad angår upplåtelser under åborätt eller tomträtt böra, såsom jag förordat i samband med det allmänna försäljningsmedgivandet, gälla enahanda regler som i fråga om försäljning. Bestämmelserna härom torde lämpligen infogas i omedelbart sammanhang med detta medgivande. I övrigt är jag icke beredd att nu upptaga frågan om en allmän översyn av föreskrifterna om förvaltningen av den fasta kronoegendomen. Någon anledning att söka åstadkomma en formellt enhetlig reglering för försäljning och förvaltning föreligger enligt min mening icke. Då regeringsformen föreskriver, att riksdagen skall fastställa endast grunderna för förvaltningen, men icke uppställer krav på samtycke till upplåtelser i de olika fallen, synes det icke motiverat att årligen inhämta förnyade medgivanden av riksdagen att verkställa upplåtelser av nyttjande- och servitutsrätt. Grundlagen har snarast beträffande förvaltningen av den fasta egendomen anbefallt en reglering i författningsmässig form. En dylik reglering har också i stor utsträckning ägt rum. Jag vill här endast erinra om förordningen den 22 juni 1934 angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom, vilken avser under domänstyrelsens förvaltning ställd jordbruksegendom, fisken m. m., och kungörelsen den 4 juli 1910 angående grunder för förvaltningen av vissa kronan tillhöriga vattenfall.

Ett bidragande skäl till att statskontoret tagit upp frågan om befogenheten att verkställa olika slag av upplåtelser har varit syftet, att det årliga bemyndigandet angående avstående av fast kronoegendom för expropriationsändamål m. m. — som jämväl innehåller bestämmelser rörande upplåtelse av nyttjanderätt och servitutsrätt — icke skulle efter den föreslagna regleringen av försäljningsmedgivandena behöva vidare förnyas. Det är uppenbart att i stället för dessa bestämmelser komma att efter regleringen erfordras vissa föreskrifter i ämnet. De böra dock icke årligen förnyas. En prövning av innehållet i nämnda föreskrifter kan emellertid lämpligen göras i detta sammanhang.

Såvitt angår befogenheten att besluta om upplåtelser för expropriationsändamål av nyttjande- och servitutsrätter till fast kronoegendom, synas föreskrifterna kunna anknyta till innehållet i de nu i det årliga bemyndigandet lämnade bestämmelserna. Den där uppställda gränsen mellan de fall, i vilka avgörandet ligger hos Kungl. Maj:t, och de fall, om vilka central förvaltningsmyndighet äger besluta, är gemensam för såväl avhändelser som upplåtelser av olika slag. Frågor, som beröra mark för järnväg, elektrisk anläggning eller jordområde, som är bebyggt, överstiger 5 hektar eller är värt mera än 2,000 kronor, ha förbehållits Kungl. Maj:ts prövning och avgörande. Då det endast gäller upplåtelser av nyttjanderätt och servitutsrätt bör gränsen kunna angivas enklare. Den torde lämpligen anknyta till det årliga värdet av den upplåtna rättigheten i stället för till fastighetens saluvärde. Jag vill förorda, att Kungl. Maj:t må till central förvaltningsmyndighet delegera beslutanderätten i fråga om upplåtelser av nyttjande- eller servitutsrätt, vars årliga värde kan antagas uppgå till högst 2,000 kronor.

En viss förenkling av ersättningsreglerna i anslutning till de av domänstyrelsen anförda synpunkterna torde jämväl vara påkallad. Principen för ersättningsbestämmande bör därvid vara, att full ersättning skall utgå. På sätt i föregående avdelning berörts, skola dock upplåtelser för anläggning av allmän väg eller järnväg alltför kunna ske utan ersättning. Kungl. Maj:t eller i förekommande fall den förvaltningsmyndighet, som förordnat om upplåtelsen, bör äga efter värdering bestämma om ersättnings belopp, dock med rätt för den, till förmån för vilken upplåtelsen sker, att påkalla beloppets fastställande enligt de i expropriationslagen stadgade formerna.

Kungl. Maj:t torde sålunda böra inhämta riksdagens medgivande att i anslutning till de av mig anförda synpunkterna utfärda bestämmelser angående upplåtelser för expropriationsändamål av nyttjanderätt och servitutsrätt till fast kronoegendom.

Vad riksräkenskapsverket anført om att Kungl. Maj:t bör äga rätt att besluta om fördelning mellan olika kapitalfonder av den i förmögenhetsredovisningen ingående fasta egendomen anser jag befogat. Viss tvekan kan råda i vilken utsträckning en dylik rätt tillkommer Kungl. Maj:t. I detta sammanhang torde ett allmänt bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i dylika

frågor böra inhämtas. En tillämpning analogivis av de begränsningar, som gälla för försäljning av fast egendom, synes icke påkallad, eftersom kronans rätt icke påverkas av ifrågavarande redovisningsbeslut.

Kungl. Maj:ts befogenhet att till underordnad myndighet delegera rätten att besluta om försäljning av fast egendom m. m.

Statskontoret har i *mom. C* föreslagit, att Kungl. Maj:t skulle för ett budgetår i sänder inhämta riksdagens medgivande att, där så befinnes lämpligt, åt central förvaltningsmyndighet delegera beslutanderätten bland annat beträffande samtliga de av det allmänna försäljningsmedgivandet omfattade överlåtelseerna av fast egendom. Enligt ämbetsverkets förslag avsåg detta medgivande fastigheter till ett värde av högst 20,000 kronor.

En sådan delegation har synts statskontoret närmast kunna ifrågasättas för affärsverkens vidkommande. Ämbetsverket har emellertid ansett sig sakna anledning att närmare ingå på detta spörsmål. Frågan syntes böra bli beroende på framställningar och förslag från vederbörande verk.

Styrelserna för kommunikationsverken förutsatte i sitt förslag att det skulle vara Kungl. Maj:t obetaget att av praktiska skäl lämna styrelserna generellt bemyndigande att försälja fast egendom av mindre värde. Styrelserna ha framhållit ett dylikt bemyndigande som ett steg i förenklande och affärsmässigt riktning.

Domänstyrelsen har i sin skrivelse den 30 september 1940 påyrkat ett bemyndigande för styrelsen att besluta om försäljning både av smärre jordbrukslotter och av tomter. Styrelsen har sålunda anfördt:

Kungl. Maj:t bör erhålla rätt att lämna domänstyrelsen medgivande att besluta i vissa smärre försäljningsfrågor. Egnahemsstyrelsen har erhållit en tämligen obegränsad försäljningsrätt och kammarkollegiet äger bemyndigande att avyttra kyrklig jord med en inägoareal av högst tio hektar eller sammanlagd areal av högst tjugu hektar eller med värde av högst tjugutusen kronor. I anslutning härtill ligger en viss följdriktighet uti att domänstyrelsen tillerkännes rätt att försälja smärre jordbrukslotter. Under alla förhållanden torde de inom domänverket förekommande tomtförsäljningsärendena icke vara av den betydelse att dessa i detalj skola prövas av regeringsmakten i landet. Dylika ärenden böra kunna helt överlätas åt domänstyrelsens avgörande. I överensstämmelse med statsmakternas bemyndiganden för egnahemsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen bör även vid domänverkets tomtförsäljningar medgivas friare former vid handläggningen. Ett eventuellt bemyndigande för styrelsen synes också lämpligen böra lämnas för ett år i sänder. Kungl. Maj:t bör bli i tillfälle att när som helst återkalla bemyndigandet. Uppgifter om domänstyrelsens försäljningar skola givetvis även inflyta i den årliga köpebrevförteckningen till riksdagens jordbruksutskott med i förekommande fall korta anteckningar om försäljningssätt m. m.

I utlåtande över statskontorets förslag har domänstyrelsen anfördt liknande synpunkter och förklarat sig ämna, sedan riksdagen meddelat beslut i huvudfrågan, inkomma till Kungl. Maj:t med förslag till bestämmelser i detta hänseende. Styrelsen har vidare framhållit behovet av ökad befogenhet för

styrelsen att förordna om avstående eller upplåtelse av mark för expropriationsändamål och härom anført:

Förordnande må för närvarande meddelas av domänstyrelsen, där jordområde, som skall avstås eller var till särskild rätt skall upplåtas, är obebyggt eller understiger 5 hektar eller i värde uppgår till högst 2,000 kronor. De flesta av de avgöranden, som i anslutning hertill träffas av styrelsen, ha avseende på mark, som tages i anspråk för vägändamål. I det tidiga stadium, då upplåtelsefrågan prövas, har det många gånger varit svårt att bedöma, huru stort område, som kan visa sig erforderligt, och om ersättningen för marken kan komma att överstiga nyss nämnda maximibelopp, vilket i sin tur medfört förhandsutredningar och tidsutdräkt. En utvidgning av domänstyrelsens befogenheter har därför varit motiverad.

I samband med förslaget rörande nya försäljningsgrunder ha flera myndigheter berört frågan om överflyttande från länsstyrelserna till domänstyrelsen av försäljningsbestyren be-
träffande under nämnda styrelses förvaltning ställd egendom.

Länsstyrelserna i Malmöhus och Kristianstads län ha enligt statskontorets utredning uttalat sig för en avveckling av denna länsstyrelsernas försäljningsverksamhet och föreslagit den centraliserad till domänstyrelsen.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har i utlåtande över statskontorets förslag framhållit, att det angivna syftet att åstadkomma ett smidigare och snabbare förfarande vid försäljningen av kronojord i viss mån torde motverkas av nu rådande uppdelning av försäljningsbestyren mellan domänstyrelsen och länsstyrelserna, varför en centralisering till domänstyrelsen vore att förordna.

Domänstyrelsen har i sitt utlåtande över statskontorets förslag gått närmare in på frågan samt föreslagit, att länsstyrelsernas befattning med försäljningen skulle övertagas av domänstyrelsen å tid, som Kungl. Maj:t bestämde, förslagsvis den 1 juli 1942, därvid övertagandet torde få ske successivt. I samband därmed har styrelsen hemställt om en förstärkning av dess ordinarie personal med en sekreterare (A 26), en notarie (A 21) och ett kanslibiträde (A 7).

Till stöd för förslaget har styrelsen i huvudsak anført följande.

I samband med utfärdande av förordningen den 22 juni 1934 (nr 320) angående grunder för förvaltningen av viss kronoegendom har länsstyrelsernas befattning med utarrendering av jordbruksdomänerna överflyttats till domänstyrelsen. Vid behandlingen inom riksdagen av berörda utarrenderingsgrunder framhölls i överensstämmelse med påpekanden från olika håll att det efter genomförandet av denna reform borde övervägas att jämväl befria länsstyrelserna från befattningen med försäljning av domänerna.

Det torde även vara lämpligt att nu i samband med genomförandet av övriga ifrågasatta ändringar i försäljningsgrunderna avlyfta omförmälda förvaltningsbestyr från länsstyrelserna.

Ett övertagande av länsstyrelsernas nämnda uppgifter innebär dels att domänstyrelsen ombesörjer härefter skeende försäljningar och upplåtelser och därvid utfärdar hembudsförelägganden, verkställer erforderliga utbud, uppsätter köpekontrakt och köpebrev samt nödvändiga skuldförbindelser, ordnar med lagfarter, inteckningar och andra säkerheter ävensom med indrivning av oguldna köpeskillingsbelopp och tillsyn att köpevillkoren i övrigt fullgöras,

dels ock att styrelsen övertar ansvaret för redan verkställda försäljningar och upplåtelser och därmed sammanhängande arbeten såsom indrivning av ännu oguldna delar av köpeskillingar, tillsyn m. m. Det må upplysas, att vid årsskiftet 1940—1941 oguldna köpeskillingar utestodo till ett sammanlagt belopp av 12,800,000 kronor, fördelade på 2,438 försäljningslotter. För ett genomförande av denna organisatoriska förändring blir det nödvändigt att vidtaga vissa förberedelser.

Överflyttningen av länsstyrelsernas förevarande befattning till domänstyrelsen skulle säkerligen komma att underlättas, därest övergången till den nya organisationen kunde ske successivt. I sådant syfte bör med övertagandet av ansvaret för redan genomförda försäljningar utan olägenhet kunna anstå något efter det organisationsförändringen i övrigt genomföres. Med hänsyn till det stora antal försålda fastigheter, beträffande vilka delar av köpeskillingarna ännu återstå oguldna, torde övertagandet böra äga rum län för län. Antalet verkställda upplåtelser av åbolägenheter utgör i hela landet endast sex, därav en å kronodomänen Mjogaryd i Jönköpings län och fem å de till svenska staten donerade markområdena av Fågelsta gods i Södermanlands län. Någon efterfrågan å jord med denna upplåtelseform har under senare år icke förmärkts och det synes icke troligt att några ytterligare åbolägenheter komma att utläggas under den närmaste tiden. Vid sådant förhållande torde kunna övervägas, huruvida icke länsstyrelserna i Södermanlands och Jönköpings län lämpligen kunde tillsvidare handhava förvaltningen av nu existerande sex åborättsupplåtelser. Det synes därför lämpligt, att riksdagens beslut utformas så att länsstyrelsernas befattning med försäljning och byte eller därmed jämförlig upplåtelse av kronojord skall övertagas av domänstyrelsen å tid, som Kungl. Maj:tt bestämmer, därvid övertagandet må ske successivt. En dylik bestämmelse behöver icke hindra, att de av statskontoret framställda förslagen — beträffande domänstyrelsens verksamhet med den av styrelsen förordade jämkningen — genomföras per den 1 juli 1942. I den mån länsstyrelsernas arbetsuppgifter icke nämnda dag helt övertagas av domänstyrelsen, torde böra föreskrivas, att beträffande länsstyrelsernas verksamhet i detta hänseende skola i tillämpliga delar alltjämt gälla vad som nu härutinnan finnes stadgat.

Genom länsstyrelsernas befriande från befattningen med kronojordens försäljning och därmed sammanhängande frågor måste en viss arbetskraft komma att lös göras hos länsstyrelserna. Den genom reformen frigjorda arbetskraften torde komma väl till användning för utförande av den ökade arbetsbördan hos länsstyrelserna, varigenom anställandet av ny personal för dylikt ändamål i görligaste mån undvikes.

För domänverkets del kommer reformen att medföra någon ökning av arbetet hos lokalförvaltningarna ävensom hos styrelsens skogstekniska byrå. Den huvudsakliga ökningen faller på styrelsens jordbruksbyrå. För ett nöjaktigt utförande av de ökade göromålen blir nödvändigt att utöka personalen å jordbruksbyrån med en sekreterare med föredragningskyldighet, en notarie och ett kvalificerat kvinnligt biträde. Med hänsyn till de ansvarsfulla arbetsuppgifter, som komma att åvila sekreteraren, och arbetets stora omfattning torde sekreteraren icke kunna givas lägre löneställning än enligt lönegrad A 26. Notarien bör beredas lön enligt lönegrad A 21 och kvinnliga biträdet enligt lönegrad A 7.

Allmänna lönenämnden har den 27 februari 1942 avgivit utlåtande angående de av domänstyrelsen i samband med försäljningsverksamhetens centralisering föreslagna nya tjänsterna och förordat, att de för ändamålet er-

forderliga befattningarna skulle inrättas såsom extra ordinarie i avvaktan på närmare erfarenheter av den nya organisationens verkningar. Såsom arbetsbiträde åt sekreteraren har nämnden ansett en extra ordinarie tjänsteman i högst 18 lönegraden vara tillräcklig, till en början eventuellt med tjänstgöring endast å halvtid.

Departements-
chefen.

Grundtanken i statskontorets förslag, att Kungl. Maj:t bör äga, där så finnes lämpligt, uppdraga åt central förvaltningsmyndighet att besluta om medgiven försäljning av fast kronoegendom, kan jag ansluta mig till utan att därmed ha tagit ställning till frågan om lämpligheten att beträffande olika slag av fastigheter utnyttja ett bemyndigande av denna innebörd. Enligt förslaget skulle detta kunna ske beträffande samtliga de fastigheter, som omfattades av riksdagens allmänna försäljningsmedgivande, alltså fastigheter till ett värde av högst 20,000 kronor.

I syfte att revisionen av försäljningsmedgivandena måtte få den avsedda effekten har jag, såsom framgår av det föregående, förordat en höjning av värdegränsen i det allmänna försäljningsmedgivandet till 40,000 kronor. En motsvarande förskjutning i omfattningen av Kungl. Maj:ts befogenhet att till underordnad myndighet delegera försäljningsrätten torde däremot icke vara lämplig. En lägre värdegräns än den i försäljningsmedgivandet för Kungl. Maj:t angivna bör sålunda, på sätt jag framhållit i samband med förslaget om höjningen av denna gräns, gälla i fråga om Kungl. Maj:ts delegationsrätt. Med utgångspunkt från statskontorets och kommunikationsverkens förslag vill jag förorda, att denna rätt begränsas till fastigheter av högst 20,000 kronors värde. Frågor om försäljning av större fastigheter med stöd av riksdagens ifrågavarande försäljningsmedgivande förutsättas sålunda alltid komma under Kungl. Maj:ts prövning.

Delegerandet av försäljningsrätten inom denna ram torde få av Kungl. Maj:t närmare prövas i anslutning till framställningar från vederbörande verk. Som en allmän riktlinje synes därvid böra gälla, att i första hand bör ifrågakomma att åt styrelserna för kommunikationsverken överlämna beslutanderätten rörande dem underställd egendom, särskilt i fall där tidigare förelegat stor frihet för ett verk. Lämpligheten av att delegera försäljningsrätten åt olika centrala förvaltningsmyndigheter får bedömas från fall till fall. En viss försiktighet bör iakttagas, därest försäljningsbefogenhet ifrågasättes för myndighet, som icke tidigare i större omfattning slutligt handlagt eller berett dylika ärenden eller för vilken det eljest kan möta svårigheter att på ett tillfredsställande sätt handlägga sådana.

Emot den av de närmast berörda myndigheterna föreslagna överflyttningen av bestyren med försäljning av domänfondens fastigheter från länsstyrelserna till domänstyrelsen har jag inga principiella erinringar. En sådan åtgärd torde innebära en riktig fullföljd av den tanke, som låg till grund för motsvarande överflyttning år 1934 av bestyren med utarrenderingen av jord-

bruksdomänerna å fonden, och skulle medföra en viss, i och för sig önskvärd avlastning i länsstyrelsernas arbetsbörda. Den närmare prövningen av förslaget och dess konsekvenser i organisatoriskt hänseende har jag dock, efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet, ansett böra anstå till en senare tidpunkt. Samtidigt bör nämligen framläggas förslag till författningsföreskrifter i ämnet, vilket lämpligen sker i samband med en allmän revision av 1929 års förordning angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m. Arbetet med denna revision torde böra verkställas, så snart lämpligen ske kan.

Förfarande och villkor vid försäljning av fast kronoegendom m. m.

Enligt statskontorets förslag under mom. D skulle tillika budgetårsvis inhämtas riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:t att föreskriva de villkor, under vilka de medgivna överlåtelse- och upplåtelse-erna av fast kronoegendom skulle verkställas.

Statskontoret har till stöd för detta förslag anfört följande.

Till nu gällande bemyndiganden hava ofta knutits förhållandevis detaljerade bestämmelser angående sättet och villkoren för försäljningen (jämför exempelvis cirkuläret nr 79/1941). I fråga om försäljning av fast egendom under domänstyrelsens förvaltning gälla sålunda förordningen den 6 juni 1929 (nr 176) angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m. och kungörelsen samma dag (nr 179) med tillämpningsföreskrifter till samma förordning. Samma bestämmelser torde även hava i viss mån varit normgivande vid utformandet av villkoren vid försäljning av annan fast kronoegendom, exempelvis allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter.

Som framgår av de till statskontoret avgivna yttrandena hava i olika hänseenden önskemål yppats om revision av vissa delar av sagda bestämmelser samt om en centralisering till domänstyrelsen av hela försäljningsförfarandet i vad avser domänstyrelsens fastigheter. Enligt statskontorets mening framstår det som synnerligen önskvärt, att vidgade möjligheter inrymmas åt Kungl. Maj:t att lämpa försäljningsvillkoren efter förhållandena i det enskilda fallet, då härigenom större smidighet och mindre tidsutdräkt skulle vinnas vid handläggningen av hithörande ärenden. Med den förhållandevis begränsade räckvidd, som avsetts skola givas åt bemyndigandet, lära väl knappast mot en sådan anordning hinder resas från riksdagens sida, särskilt om — såsom statskontoret vill föreslå — riksdagen årligen erhåller närmare uppgifter om under föregående kalenderår gjorda avhändelser. Enligt ämbetsverkets mening bör därför Kungl. Maj:t inhämta riksdagens medgivande att under budgetåret 1942/43 för sådana överlåtelse- och upplåtelse-, som omfattas av bemyndigandet, föreskriva de villkor, under vilka överlåtelsen eller upplåtelsen skall verkställas. På statskontoret torde icke ankomma att framlägga förslag till revision av gällande försäljningsvillkor.

Som redan antytts, synes det önskvärt, att i samband med att Kungl. Maj:t i proposition till riksdagen årligen utverkar nytt bemyndigande, riksdagen erhåller kännedom om sättet och villkoren för bemyndigandets utnyttjande. Detta synes enklast kunna ske genom att till propositionen fogas en sammanställning över under föregående kalenderår verkställda avhändelser eller upplåtelse-. De centrala förvaltningsmyndigheterna böra därför åläggas att förslagsvis senast den 15 januari årligen till finansdepartementet ingiva fullständiga uppgifter rörande under föregående kalenderår verkställda avhändelser

eller upplåtelser av kronoegendom. Därvid synes böra angivas, förutom fastighetsbeteckning, köpare, köpeskilling m. m., syftet med den gjorda överlåtelsen eller upplåtelsen, fastighetens taxeringsvärde eller uppskattade värde, sättet för värderingen av fastigheten samt i sådana fall, då den eventuella köpeskillingen är lägre än värdet å fastigheten, orsakerna till att fastigheten ändå avhänfts kronan.

Vid remissbehandlingen har frågan om formerna för de medgivna försäljningarna och överlåtelsevillkoren m. m. i allmänhet icke berörts. Endast riksräkenskapsverket och domänstyrelsen ha gått närmare in på spørsmålet. Förfarandet har därjämte i speciella hänseenden berörts av några myndigheter.

Riksräkenskapsverket har ansett statskontorets förslag böra kompletteras med vissa allmänna riktlinjer och villkor, som skola vid försäljningarna iakttagas, och har för sin del framlagt vissa synpunkter härpå. Ämbetsverket har i huvudsak anført:

Riksräkenskapsverket finner det motiverat, att Kungl. Maj:t vid framläggandet av förslag om utverkande av de ifrågasatta bemyndigandena utformar de allmänna riktlinjer och villkor som av Kungl. Maj:t och underordnade myndigheter böra iakttagas vid ifrågavarande försäljningar. I denna del erfordrar statskontorets föreliggande förslag komplettering. Riksräkenskapsverket vill för sin del fästa uppmärksamheten på vissa allmänna synpunkter, vilka böra beaktas i syfte att garantier skola ernås för tillvaratagande av kronans och övriga intressenters rätt och bästa vid ifrågavarande avyttringar. Dessa synpunkter avse själva försäljningsförfarandet.

Vid försäljning av kronans fasta egendom föreligger ett allmänt intresse av att försäljningen så anordnas, att såväl statens som alla eventuella spekulanter rätt behörigen tillgodoses. Om egendomen av kronan inropats å exekutiv auktion eller eljest förvärvats för realiserandet av en rätt, som tillkommit kronan på grund av låne- eller annan säkerhet, bör jämväl gäldenärens intresse iakttagas.

En första förutsättning härför är tydligen, att kravet på erforderlig sakkunskap hos vederbörande myndighet tillgodoses vid värdesättningen av den egendom, varom det är fråga. Vad själva *försäljningssättet* beträffar, synes försäljning å offentlig auktion, som blivit på betryggande sätt kungjord, vara det förfarande som bör i första hand tillämpas. Emellertid kan det väl tänkas, att dylik försäljning icke lämnar ett pris, som kan anses skäligt ur förenämnda synpunkter. Med hänsyn härtill torde kunna ifrågasättas, om icke försäljningen bör göras villkorlig på så vis, att vederbörande myndighet först skall godkänna det högsta avgivna anbudet. Därest så icke kan ske, bör möjlighet stå öppen för direkta underhandlingar om ett antagbart bud, därvid den som å auktionen avgivit det högsta budet bör beredas tillfälle att inkomma med nytt anbud. Om denne ej avger ett högre antagbart bud, bör myndigheten hänvända sig till annan, som efter dess uppfattning kan vara spekulant. I det sålunda antydda förfaringsättet kunna emellertid vissa jämkningar tänkas önskvärda med hänsyn till att spekulanternas solvens givetvis bör bli föremål för prövning. Myndighets beslut i försäljningsfrågan bör kunna överklagas.

Önskvärdheten av ett i första hand formbundet förfaringssätt utesluter emellertid icke, att det i undantagsfall kan visa sig ändamålsenligt att tillämpa ett mindre formellt förfarande, såsom exempelvis när det gäller att avyttra smärre områden för ernående av en gränsutjämning. Lika litet synes hinder böra möta mot att en fastighet före försäljningen styckas i flera, där så kan befinnas lämpligt.

Ytterligare må framhållas, att fast egendom, som är i statens hand, icke bör få av statsmyndighet försälgas till enskild med mindre vissa garantier erhållas för *tillvaratagande av annan statsmyndighets intresse* av att egendomen bibehållas i statens ägo. Ett sådant intresse bör i första hand tillgodoses. Det kan ifrågasättas, huruvida icke ur denna synpunkt någon central överblick över all fastighetsförsäljning från kronans sida vore önskvärd. Ett för ändamålet lämpat centralt organ torde emellertid saknas. Att tillskapa något dylikt eller att införa en försäljningsordning, som överhuvud kan befaras komma att medföra en ytterligare omgång, torde emellertid motverka syftet med reformen. Statsverkets förevarande intresse torde i allmänhet kunna tillgodoses genom ett betryggande kungörelseförfarande. Enligt riksräkenskapsverkets mening bör emellertid vederbörande försäljande myndighet åläggas att i fall, då myndigheten — bland annat med hänsyn till fastighetens beskaffenhet och belägenhet — finner sannolikt att viss annan statlig förvaltningsmyndighet kan hava ett intresse att tillvarataga, innan försäljning sker, tillställa denna myndighet en närmare beskrivning över fastigheten. Även riksansantikvarieämbetet liksom vissa museala institutioner torde kunna för tillgodoseende av fornminnesvården eller ur andra kulturvårdande synpunkter hava intresse av att i speciella fall hållas underrättade. Detsamma torde vara förhållandet med vetenskapsakademien, då fråga kan uppkomma om avsättande av område till naturpark eller nationalpark. Ehuru riksräkenskapsverket sålunda ej finner anledning ingå på frågan om ett centralt förmedlingsorgan för statlig fastighetsförsäljning, vill ämbetsverket likväl erinra därom, att riksdagens senast församlade revisorer framhållit angelägenheten av en utredning rörande förutsättningarna för att åt ett särskilt organ uppdraga att leda viss exploateringsverksamhet i fråga om kronans mark och även i samband härmed framfört tanken på en utvidgning av djurgårdskommissionens verksamhet.

Domänstyrelsen har ansett att de föreskrifter, som böra av Kungl. Maj:tt meddelas rörande försäljningen, endast böra innefatta — förutom av omständigheterna i varje särskilt fall betingade villkor — vissa huvudgrunder. Bestämmandet av sättet för arbetets utförande bör enligt styrelsens mening överlåtas åt förvaltningsmyndigheten, som bör tillse, att kronans och den enskildes berättigade intressen bliva tillgodosedda och att handläggningen äger rum utan onödig tidsutdräkt. Styrelsen erinrar i förevarande sammanhang, att egnahemsstyrelsen, som i nu omförmälda hänseende har motsvarande arbetsuppgifter som domänstyrelsen, ävensom vattenfallsstyrelsen äro helt obundna av inskränkande bestämmelser vid genomförandet av fastighetsförsäljningar. Styrelsen har i sitt utlåtande angivit vissa huvudgrunder, som kunde ifrågakomma till reglering, och i det sammanhanget ingående behandlat frågan om revision i olika avseenden av bestämmelserna i 1929 års försäljningsförordning.

Egnahemsstyrelsen har strukit under såsom önskvärt att de i ganska stor utsträckning förekommande fastighetsöverlåtelseerna från domänverket till styrelsen kunde ske i så smidiga former som möjligt. Samma önskemål gällde i fråga om domänverkets försäljningar direkt för egnahemsändamål. Vid sistnämnda försäljningar borde eftersträvas, att fastigheterna erhöles sådan storlek och beskaffenhet i övrigt, som åsyftades i 1940 års bestämmelser för den statliga egnahemsverksamheten. I den nya författning, som kunde

komma att utfärdas i stället för 1929 års försäljningsförrordning borde för den skull intagas föreskrift, att vederbörande egnahemsorgan skulle erhålla tillfälle att yttra sig vid försäljning av domänverkets jord för egnahemsändamål eller för komplettering av ofullständiga jordbruk. Även vid försäljning av annan kronan tillhörig jord borde liknande bestämmelser gälla. I nyssberörda författning borde även införas moderniserade betalningsföreskrifter, som anslöte sig till nuvarande och icke till förut gällande egnahemslånevillkor. Styrelsen ifrågasatte vidare, om icke egnahemslån borde under vanliga förutsättningar genom egnahemsorganens försorg kunna utlämnas till den, som från domänverket inköpte egnahemsfastighet eller tillskottsjord. Slutligen har styrelsen — i likhet med domänstyrelsen — framhållit, att försäljningsföreskrifterna beträffande kronotorp och därmed jämförliga lägenheter i kungörelsen den 14 juni 1929 (nr 170) icke nu borde ändras, då nämnda styrelser i samråd övervägde förslag till nya bestämmelser.

Lotsstyrelsen har framhållit behovet av enklare förfarande vid bestämmande av ersättning för egendom, som avstås för expropriationsändamål, och härom i huvudsak anført:

Enligt gällande bemyndigande skall lösen eller ersättning för avstått eller upplåtet område till beloppet bestämmas av antingen sådan nämnd, som omförmäles i lagen om expropriation eller ock av en särskilt utsedd nämnd av tre gode män. I det fall att parterna äro överens om ersättningens belopp, synes önskvärt om försäljning eller upplåtelse av egendomen kunde ske till det parterna emellan överenskomna beloppet, vilket skulle innebära en besparing av såväl tid för genomförandet av transaktionen som även kostnaden för förfarandet. Styrelsen förutsätter härvid att tillförlitlig värdering av fastigheten förekommit.

Domänstyrelsen har framhållit liknande synpunkter:

Gällande bestämmelser om ersättning för mark, som avstås till expropriationsändamål, synas vara onödigt invecklade och delvis svåra att förstå. Det torde knappast föreligga sakliga skäl för att vid expropriationsupplåtelser begränsa Kungl. Maj:ts befogenheter på sätt i cirkuläret skett. Enligt det allmänna bemyndigandet rörande domänstyrelsens egendomar kan Kungl. Maj:t under vissa förutsättningar försälja förhållandevis stora egendomar och fastställa köpevillkoren men om mark skall avstås för något expropriationsändamål äger Kungl. Maj:t ej möjlighet att fastställa saluvärdet för **marken**, hur ringa värdet än må vara. I dessa fall måste, även om såsom vanligen sker värdering ägt rum i samband med utredningen, ersättningsfrågan hänskjutas till antingen särskild expropriationsnämnd eller ock tre gode män, vilket medför omgång och kostnader för den jordsökande. Däremot möter **enligt** cirkuläret ej hinder för den centrala förvaltningsmyndigheten att i de fall avgörandet ankommer på myndigheten vid motsvarande upplåtelser ensam bestämma saluvärdet.

*Departements-
chefen.*

Den av statskontoret föreslagna fullmakten för Kungl. Maj:t att föreskriva villkoren vid de medgivna försäljningarna synes knappast tillfredsställande ur riksdagens synpunkt ens vid ett försäljningsmedgivande av den begränsade räckvidd, som ämbetsverkets förslag innebär. Den förutsatta årliga, specificerade redovisningen i efterhand för de under föregående kalen-

derår gjorda avhändelserna kan än mindre efter den av mig föreslagna höjningen av värdegränsen vara till fyllest för riksdagens anspråk på kontroll över den av Kungl. Maj:t och förvaltningsmyndigheterna handhavda försäljningsverksamheten. Vissa allmänna grunder rörande villkoren och formerna vid försäljningarna böra enligt min mening av Kungl. Maj:t i samband med utverkande av försäljningsbemyndigandet angivas, att gälla såsom riktlinjer vid tillämpningen av det lämnade medgivandet. De av statskontoret framhållna kraven på vidgade möjligheter för Kungl. Maj:t att lämpa försäljningsvillkoren efter förhållandena i det enskilda fallet i syfte att vinna större smidighet och mindre tidsutdräkt vid handläggningen av hithörande ärenden förtjäna väl beaktande men torde kunna i rimlig mån tillgodoses inom ramen av de allmänna riktlinjer, som böra gälla för försäljningsverksamheten.

Utformningen av de sålunda erforderliga allmänna grunderna för försäljningarna kan emellertid i samband med det nu framlagda förslaget om försäljningsmedgivande för nästa budgetår göras relativt summarisk. Någon förändring i regleringen av det viktigaste försäljningsområdet ifrågakommer nämligen icke för denna period. Såsom jag tidigare berört, kommer 1929 års förordning angående försäljning i vissa fall av kronoegendom m. m., vilken författning reglerar försäljningen av under domänstyrelsens förvaltning stående egendom, icke att nu underkastas revision utan avses den skola tills vidare gälla i oförändrad utformning. De av domänstyrelsen framhållna kraven på ändringar i denna förordning torde få prövas i ett senare sammanhang.

Det torde sålunda bli ett relativt begränsat antal försäljningsfrågor, som med stöd av det äskade försäljningsmedgivandet komma att under nästa budgetår prövas efter de allmänna riktlinjer, jag ansett påkallade. Flertalet torde avse fastigheter, ställda under de fyra kommunikationsverkens förvaltning, och huvudparten av dessa torde falla inom vattenfallsstyrelsens förvaltningsområde, där redan nu föreligger ett längre gående försäljningsmedgivande än det föreslagna.

De av riksräkenskapsverket angivna synpunkterna på villkoren och farandet m. m. vid försäljningarna kunna, liksom de nu gällande föreskrifterna för vattenfallsstyrelsens försäljningar, erbjuda viss ledning vid utmandet av de allmänna riktlinjerna. De av mig i fortsättningen angivna riktlinjerna få emellertid betraktas såsom endast preliminära och böra sålunda icke anses föregripa den kommande revisionen av 1929 års försäljningsförordning. I samband med denna revision torde jämväl kunna övervägas, huruvida någon författningsmässig reglering av förevarande riktlinjer bör ske. Tills vidare torde vara tillräckligt att i samband med försäljningsbemyndigandet utverka riksdagens medgivande att i huvudsaklig överensstämmelse med av mig angivna grunder verkställa försäljningarna samt föreskriva de villkor, under vilka dessa skola äga rum.

Endast fastigheter, som icke vidare äro för statligt ändamål behöfliga, böra få försäljas. I brist på ett centralt organ, som har överblick över all fastig-

hetsförsäljning från kronans sida, erbjuder det onekligen vissa svårigheter att upprätthålla säker kontroll i detta avseende. Såsom ett minimikrav synes man, på sätt riksräkenskapsverket anført, böra kräva, att försäljningsmyndighet skall, då det med hänsyn till en fastighets beskaffenhet och läge eller eljest synes sannolikt, att annan förvaltningsmyndighet kan ha intresse av densamma, upptaga frågan därom med denna myndighet, innan försäljning sker.

För att tillförsäkra de ärenden, som med stöd av det allmänna försäljningsmedgivandet skola avgöras av Kungl. Maj:t, en möjligast enhetlig behandling kunde ifrågasättas, att handläggningen av samtliga sådana försäljningsärenden skulle koncentreras till ett enda departement. Då det är omöjligt att nu överblicka verkningarna av en dylik förändring, synas försäljningsfrågorna emellertid tills vidare böra liksom hittills handläggas inom respektive fackdepartement men alltid göras till föremål för gemensam beredning med finansdepartementet. Då fråga är om försäljning av lägenheter för jordbruksändamål och ärendet icke handlägges inom jordbruksdepartementet, bör därjämte gemensam beredning äga rum med detta departement.

Sättet för försäljningen bör vara sådant, att det behörigen tillgodoser både statens och alla eventuella spekulanters intressen. Såsom riksräkenskapsverket anført, synes försäljning på offentlig auktion, som blivit på betryggande sätt kungjord, böra vara det förfarande, som i första hand kommer i fråga. Om icke tillfredsställande pris därvid uppnås, bör myndigheten äga utbjuda fastigheten under hand, exempelvis genom annonser i pressen och genom förhandlingar med olika spekulanter. Dock bör alltid den, som avgivit högsta budet vid auktionen, beredas tillfälle att inkomma med nytt bud, försävt hans solvens är tillfredsställande. I likhet med riksräkenskapsverket anser jag önskvärdheten av ett i första hand formbundet förfarande icke böra hindra att i undantagsfall tillämpas ett enklare förfarande, exempelvis vid avyttring av smärre områden av helt ringa värde.

Myndigheterna böra tillse, att försäljningarna i prishänseende bli så fördelaktiga för staten som möjligt, och försäljning till underpris bör icke få äga rum. Principen om full affärsmässighet bör sålunda gälla för försäljningarna. Undantag härifrån torde i huvudsak få göras endast vid avhändelser av mark för vissa i det föregående angivna expropriationsändamål — anläggande av järnväg eller allmän väg, där ersättningen liksom för närvarande bör kunna få nedsättas efter vad som befinnes skäligt eller helt slopas — samt vid möjligen förekommande försäljningar för egnahemsändamål och för komplettering av ofullständiga jordbruk. I sistnämnda fall synes försäljningspriset böra få fastställas i anslutning till de för egnahemsorganisationen gällande, förmånliga försäljningsvillkoren.

De hittillsvarande reglerna rörande uppskattning av värdet av kronofastigheter, som skola avstås för expropriationsändamål, böra i enlighet med de av olika myndigheter framhållna önskemålen förenklas. På sätt tidigare förordats beträffande ersättning vid upplåtelser för dylika ändamål, bör Kungl.

Maj:t äga, då förordnande om avstående av fastighet ankommer på Kungl. Maj:t, efter värdering bestämma om ersättningsens belopp. Förvaltningsmyndighet har redan i motsvarande fall denna befogenhet. Den, till vars förmån avståendet sker, bör dock äga påkalla, att ersättningen bestämmes enligt de i expropriationslagen stadgade formerna.

Beträffande köpeskillingsens erläggande synes böra lämnas frihet åt Kungl. Maj:t, respektive den förvaltningsmyndighet som äger verkställa försäljningen, att utan eftersättande av kronans rätt och skäliga anspråk på säkerhet besluta efter vad som kan finnas lämpligt i varje enskilt fall. Till ledning vid utformandet av betalningsvillkoren synes kunna tjäna vad inom affärlivet plägar tillämpas i motsvarande fall. Även de i nu gällande författningar för olika slag av försäljningar stadgade betalningsvillkoren kunna tjäna som förebild, därvid dock endast vid överlåtelse, fullt jämförliga med de i 1940 års kungörelse angående den statliga egnahemsverksamheten omförmälda jordförsäljningarna, böra ifrågakomma så fördelaktiga betalningsvillkor, som inom nämnda verksamhet kunna medgivas. Med hänsyn härtill och till önskvärdheten av en sakligt sett tillfredsställande fastighetsbildning för jordbruks-egnahem bör förvaltningsmyndighet i fall av sistnämnda art samråda med vederbörande egnahemsorgan om försäljningen.

Riksräkenskapsverkets uttalande att myndighets beslut i försäljningsfrågan bör kunna överklagas kan jag av praktiska skäl icke ansluta mig till. Förvaltningsmyndighets inom ramen av den erhållna befogenheten träffade avtal rörande försäljningsvillkoren böra vara definitiva i förhållande till köparen. Den part, med vilken myndigheten träffat avtal om försäljning, synes sålunda i och med avtalsslutandet böra ha förlorat sin rätt att överklaga beslutet och skall sålunda icke genom besvär hos Kungl. Maj:t kunna erhålla förbättring i de avtalade försäljningsvillkoren. Tredje mans intressen skulle i och för sig kunna motivera besvärsrätt. Emellertid måste en avvägning ske mellan dessa intressen och vikten av att försäljningsförfarandet kan slutföras inom normal tid. En jämförelse kan göras med konkurrerande anbudsgivares ställning. I upphandlingsförordningen har föreskrivits, att klagan över myndighets beslut, varigenom anbud antagits, förkastats eller icke upptagits till prövning, icke må föras. Då de konkurrerande anbudsgivarnas intresse av besvärsmyndighet synes minst lika starkt grundat som tredje mans intresse vid här ifrågavarande fastighetsförsäljningar, synes detta icke behöva påkalla upprätthållandet av en besvärsrätt, som skulle vara förenad med betydande civilrättsliga olägenheter.

På sätt statskontoret föreslagit, bör riksdagen årligen erhålla en redogörelse för de försäljningar, som under närmast föregående kalenderår gjorts med stöd av det åt Kungl. Maj:t lämnade allmänna försäljningsmedgivandet. En specificerad sammanställning häröver torde sålunda i samband med utverkande av nytt bemyndigande böra framläggas för riksdagen. I sammanställningen synes lämpligen kunna angivas de försålda fastigheternas storlek, beskaffenhet och taxerings- eller uppskattningsvärde, sättet för försäljningen,

köpare och erhållen köpeskilling samt i fall, då köpeskillingen understigit värdet å fastigheten, skälen härtill.

I samband härmed torde få upptagas frågan om fortsatt bemyndigande för Kungl. Maj:t att efter prövning i varje särskilt fall biträda ackordsuppgörelser i avseende å kronans fordringar för försålda kronoegendomar. Ett dylikt bemyndigande har av riksdagen sedan år 1934 lämnats budgetårsvis (jämför senast proposition nr 26 till 1941 års riksdag och riksdagens skrivelse nr 20). Bemyndigandet har i mycket ringa utsträckning behövt anlitas, under åren 1934—1937 i sammanlagt endast elva fall och därefter icke någon gång. Den angivna befogenheten synes jämväl i fortsättningen böra föreligga för Kungl. Maj:t och torde lämpligen kunna lämnas i form av ett bemyndigande, att gälla tills vidare, i likhet med det av 1940 års lagtima riksdag lämnade bemyndigandet att biträda ackordsuppgörelser m. m. i fråga om lån från vissa statliga lånefonder (skrivelse nr 373). Liksom vid sistnämnda bemyndigande bör riksdagen årligen i lämplig form erhålla en redovisning för av Kungl. Maj:t med stöd av bemyndigandet fattade beslut om biträdande av ackordsuppgörelser i fråga om fordringar för försålda kronoegendomar.

Försäljningsmedgivandets tillämpningsområde.

Beträffande omfattningen av den föreslagna regleringen har statskontoret under mom. E föreslagit, att riksdagen i anslutning till försäljningsmedgivandena skulle avgiva en förklaring, att övriga i lag eller annan form meddelade bemyndiganden för Kungl. Maj:t eller förvaltningsmyndighet att besluta om försäljning av kronans fasta egendom alltjämt skola vara gällande, i den mån de icke innefattas i de föreslagna medgivandena.

Den avsedda innebörden av denna förklaring framgår närmare av statskontorets motivering för densamma. Förslaget till försäljningsmedgivanden avser sålunda icke, enligt vad ämbetsverket anført, att föranleda någon inskränkning i befogenheterna för egnahemsstyrelsen att försälja under dess förvaltning stående fast egendom och icke heller någon ändring i gällande föreskrifter angående försäljning av allmänna arvsfonden tillfallen egendom eller angående försäljning av kyrklig jord. I den mån i övrigt särskilda medgivanden lämnats av riksdagen, vilka innefattas i bemyndigandet och ej heller föreslagits skola upphävas, syntes dessa enligt ämbetsverkets uppfattning alltjämt böra vara gällande (exempelvis föreskrifterna rörande skatteköp av kronohemman samt bestämmelserna rörande försäljning av de vid utmarksdelningen å Öland till allmänt behov avsatta områdena).

Justitiekanslersämbetet, som påpekat motsättningen mellan de relativt snäva gränserna för de föreslagna bemyndigandena och den genom undantaget enligt mom. E i vissa fall föreliggande försäljningsfriheten, har i övrigt framhållit, att det i viss mån vore formellt oegentligt att den avsedda förklaringen gällde bemyndiganden givna i lagar. För sådana bemyndiganden saknade en dylik förklaring betydelse, eftersom bemyndigandena gällde, intill dess ändring i vederbörande lag komme till stånd i den ordning, grundlagen föreskreve.

Kammarkollegium har anfört:

Frågan om räckvidden av de under *E* meddelade undantagsbestämmelserna och därmed om tillämplighetsområdet för de föreslagna nya bemyndigandena synes i viss mån oklar. Åtskillig ledning kan hämtas av vad statskontoret anfört härutinnan. Exempelvis torde bliva undantagna gällande bestämmelser om försäljning av allmänna arvsfonden tillfallen fast egendom, ehuru i visst avseende — beträffande försäljning av andel i samfällighet — de föreslagna nya bemyndigandena ge Kungl. Maj:t större befogenheter. En uppräknig av samtliga undantagna bestämmelser vore ägnad att förebygga missförstånd, men torde vara svår att företaga. Utmärkande för de undantagna bestämmelserna synes emellertid vara, att de innebära icke tidsbegränsade bemyndiganden, vilka ej — såsom beträffande domänverkets fastigheter — avses skola upphävas i samband med de nya årliga medgivandena, och därför icke kunna anses innefattade i dessa. Med hänsyn till att de nya medgivandena skola utverkas årligen och möjlighet alltså finnes att utan större omgång vidtaga de kompletteringar, som ur tillämpningssynpunkt kunna visa sig erforderliga, vill kollegiet för närvarande icke föreslå ändring i detta avseende.

Egnahemsstyrelsen har strukit under statskontorets uttalande, att förslaget ej borde föranleda inskränkning i styrelsens befogenheter att sälja fast egendom. Styrelsens erfarenheter gäve vid handen, att den frihet, som styrelsen åtnjöte, då det gällde att såsom led i styrelsens jordanskaffnings- och arrendeegnahemsverksamhet köpa och sälja egendom, medgivit en smidig handläggning av härmed sammanhängande frågor och även i övrigt varit till fördel.

Den av statskontoret föreslagna förklaringen angående försäljningsmedgivandenas tillämpningsområde skulle onekligen, såsom kammarkollegium framhållit, lämna räckvidden av de nya bemyndigandena i viss mån oklar. En fullständig uppräknig av de bestämmelser, som genom förklaringen avses fortfarande skola äga giltighet, hade i och för sig varit önskvärd men torde vara svår att erhålla. En precisering av förklaringen synes emellertid möjlig på sätt jag i fortsättningen vill förorda. I övrigt föreligger, såsom kammarkollegium anmärkt, möjligheten att i samband med det årliga förnyandet av försäljningsbemyndigandet utan större omgång vidtaga de kompletteringar, som ur tillämpningssynpunkt kunna visa sig erforderliga.

Statskontoret har i sin motivering angivit vissa slag av fastighetsförsäljningar, som icke skulle påverkas av det nya försäljningsbemyndigandet. Jag delar uppfattningen att egnahemsorganens försäljningsverksamhet icke bör underkastas revision i detta sammanhang. Som tidigare nämnts torde jämväl 1929 års försäljningsförrättning, som reglerar formerna och villkoren vid försäljning av domänstyrelsens egendom, böra i avbidan på ytterligare utredning tills vidare lämnas oförändrad liksom vissa närstående författningar, som reglera andra former av social jordförsäljning. Avyttringen av kyrklig jord, varom stadgats i särskild lag, bör, såsom statskontoret angivit, icke bli föremål för ändring i anledning av försäljningsbemyndigandet. De av statskontoret vidare som exempel nämnda författningarna om skatteköp av kronohemman och om försäljning av vissa till allmänt behov avsatta områden på

*Departements-
chefen.*

Öland böra likaså gälla i oförändrad form. Helt allmänt bör fastslås, att det föreslagna försäljningsmedgivandet icke skall vinna tillämpning å sådan försäljning av kronans fasta egendom, som reglerats genom i författning meddelade föreskrifter. Dessa böra sålunda alltfört gälla, i den mån förslag om ändringar av ifrågavarande författningar icke föreläggas eller anmälas för riksdagen.

Det föreslagna allmänna försäljningsbemyndigandet torde däremot — i olikhet mot vad statskontoret tänkt sig beträffande de mera begränsade bemyndiganden, som ämbetsverket föreslagit — böra omfatta jämväl sådan fast egendom som tillfallit allmänna arvsfonden. Nu gällande bemyndigande att tills vidare försälja dylik egendom av högst 20,000 kronors värde eller andel i samfällighet av högst 5,000 kronors värde torde sålunda böra ersättas av det nya, längre gående bemyndigandet.

De övriga försäljningsmedgivanden, som skola ersättas av det föreslagna allmänna bemyndigandet, torde i huvudsak vara följande:

1929 års bemyndigande tills vidare i fråga om domänverkets fastigheter under viss värdegräns;

det årligen förnyade bemyndigandet i fråga om vissa andra domänverkets fastigheter;

femårsbemyndigandet i fråga om vattenfallsverkets fastigheter; och

det årligen förnyade bemyndigandet i fråga om avstående av fast egendom för expropriationsändamål och om avstående av kronoandel i samfällighet enligt 7 § bysamfällighetslagen.

Den av statskontoret föreslagna förklaringen synes under angivna förhållanden kunna begränsas till ett uttalande, att oavsett det föreslagna försäljningsmedgivandet skola i författning tidigare meddelade föreskrifter angående rätt för Kungl. Maj:t eller förvaltningsmyndighet att försälja kronans fasta egendom alltfört vara gällande.

Hemställan.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels medgiva, att Kungl. Maj:t må under budgetåret 1942/43 utan riksdagens samtycke i varje särskilt fall besluta om försäljning av kronan tillhörig fast egendom, såframt taxeringsvärdet å egendomen uppgår till högst 40,000 kronor, eller, där taxeringsvärde icke är åsatt, det vid särskild uppskattning utrönta saluvärdet uppgår till högst nämnda belopp, och i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående angivna riktlinjer föreskriva de former och villkor, under vilka försäljningarna skola äga rum, med rätt för Kungl. Maj:t att, där så finnes lämpligt, åt central förvalt-

ningsmyndighet överlämna beslutanderätten rörande försäljning av egendom, vars taxerings- eller uppskattningsvärde icke överstiger 20,000 kronor;

dels förklara, att vad sålunda medgivits rörande försäljning av kronan tillhörig fast egendom skall gälla jämväl beträffande byte samt upplåtelse under åborätt och tomträtt av sådan egendom, ävensom beträffande avstående utan ersättning av kronomark, som erfordras till järnväg eller allmän väg, därvid dock rätten att besluta om dylikt avstående må av Kungl. Maj:t överlämnas till central förvaltningsmyndighet endast i avseende å obebyggt område av högst 5 hektars yta eller 2,000 kronors värde;

dels ock uttala att, oavsett de sålunda lämnade medgivan- dena, i författning meddelade föreskrifter angående rätt för Kungl. Maj:t eller förvaltningsmyndighet att försälja, byta eller under åborätt eller tomträtt upplåta kronan tillhörig fast egendom alltfört skola gälla.

Vidare hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att tills vidare efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall biträda ackord i fråga om kronans fordringar för försold fast egendom;

dels medgiva, att Kungl. Maj:t må tills vidare besluta angående fördelningen mellan olika kapitalfonder av den i statens förmögenhetsredovisning ingående fasta egendomen;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående angivna synpunkter utfärda bestämmelser angående upplåtelse för expropriationsändamål av nyttjanderätt och servitutsrätt till kronans fasta egendom.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Sune Wisén.